ТРАВЕНЬ
MAY
1961

ОВИД

HORIZON

РІК XII., Ч. 5 (116)

ЦІНА 30¢

ПАПІР

У ВЕЛИКОМУ ВИБОРІ

НА

- КНИЖКИ
- ЖУРНАЛИ
- ЛЕТЮЧКИ
- ТОРГОВЕЛЬНІ ДРУКИ

НАЙЛІПШОЇ ЯКОСТИ

КАНЦЕЛЯРІЙНІ ПАПЕРИ ЙИ НА ВЕСІЛЬНІ ЗАПРОШЕННЯ

ДОСТАВЛЯЄ

Reliable Paper Company

УКРАЇНСЬКІ ДРУКАРНІ, ВИДАВНИЦТВА ЙИ ПРИВАТНІ ОСОБИ НЕ ТІЛЬКИ В ЧІКАҐО АЛЕ І В ІНШИХ МІСТАХ

ОБСЛУГОВУЄ ЗАСТУПНИК ЦЕЇ ВЕЛИКОЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ КОМПАНІЇ
УКРАЇНЕЦЬ (доставець паперу на 14-томове видання творів
Тараса Шевченка і трилогії Богдана Лепкого)

PAUL MARRINOFF,
3305 N. Newcastle Ave.
Chicago 24, Ill.
Phone PA 5-8529

За інформаціями можна звертатися до п. Павла Маринова письмово або телефонічно також по українськи.

ОВИД

H O R I Z O N

The Monthly Newsmagazine

Volume XII. No. 5 — May 1961

EDITOR

Mykola Denysiuk

PUBLISHER

Mykola Denysiuk Publishing Co.
2226 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Illinois, USA.
Tel.: EVerglade 4-3868

REPRESENTATIVES:

South America:
Mychajlo Danylyshyn
c. Mozart 614
Buenos Aires, Rep. Argentina.

Australia
Fokshan Library & Book supply
1 Barvon St.
Glenroy W. 9. Vic.

England
Ukrainian Booksellers
49. Linden Gardens
London W. 2.

Belgium
Ihnat Stachij
Esneux en Liege

Second-class mail privileges autorised at Chicago, Illinois

Autorized as Second-class mail, Post Office Dept., Ottawa

Composition & printed by Mykola Denysiuk Printing Co.
2226 W. Chicago Avenue
Chicago 22, Illinois — USA.

All rights reserved under International and Pan-American Copyright Conventions

Subscription $3.00 yearly.

Видає й редагує
Микола Денисюк

Мовний редактор —
Іван Боднарук

Надісланих рукописів редакція не звертає, як теж не веде листування з приводу невикористаних матеріялів. Статті, підписані прізвищем чи псевдонімом автора, не завжди відповідають поглядам редакції. Редакція застерігає собі право скорочувати статті й виправляти мову.

Всі права застережені.

Річна передплата;

Австралія і Англія	**— шіл. 30.-**
Бразилія	**— крузейрів 240.-**
Аргентина	**— арг. пезів 120.-**
ЗДА, Канада і ін.	**— дол. 3.-**
Німеччина	**— ДМ 10.-**
Франція	**— фр. фр. 800.-**

ЗМІСТ

Іван Франко — **Каменярі** 3

І. Витанович — **Суспільно-політичні погляди Івана Франка та його вплив на новітні українські національні змагання** 5

Роман Турянський — **Танґер — рай спекулянтів** 11

Д. Корбут — **Як розв'язують в Америці конфлікти між робітниками і працедавцями** 12

Ганна Черінь — **Блакить води і неба** 15

Любомир Винар — **Максим Кривоніс** 21

Анатоль Галан — **Людина й пес** 25

Серед книжок — В. Дорошенко — **Штундисти-українці в Америці** (А. Дубовий: **На батьківщині і на чужині**) 28

Роман Дубляниця — **Спомин про Ярослава Красника** 30

Загадки — В. В. Ф. — **Хрестиківка** 32

На обкладинці: КОПІЯ ЗАРВАНИЦЬКОЇ ЧУДОТВОРНОЇ ІКОНИ ПРЕЧИСТОЇ ДІВИ МАРІЇ В ЦЕРКВІ ЦАРЯ-ХРИСТА, ФІЛЯДЕЛЬФІЯ-НАЙСТАВН, ПА. (Копія роботи арт. мал. П. Андрусева). Під покров Зарваницької Божої Матери ми передали відновлене в ЗДА наше видавництво та „Овид" у 1956 р.

ГОСТІ НАШОГО ВИДАВНИЦТВА

Наталка Фединська

відвідала наше видавництво й редакцію „Овиду" при нагоді участи в 74-му Конґресі Американських Анатомістів (*American Association of Anatomists Seventy fourth Annual Session at the invitation of the University of Illinois College of Medicine, March* 21-24, 1961, *Chicago, Illinois*). **На цьому конґресі наша молода вчена виголосила наукову доповідь** (*The effect of* 175 *total-body X-Ray on the DNA synthesis and mitotic activity of mouse thymus lymphocytes*), **заступаючи на ньому** *Department of Anatomy and Physiology, Indiana University, Bloomington, Indiana.*

Phone: EVerglade 4-3868

MYKOLA DENYSIUK
PUBLISHING & PRINTING COMPANY
MAGAZINES — BOOKS — RECORDS
2226 W. CHICAGO AVENUE CHICAGO 22, ILLINOIS

Чікаго, травень 1961 р.

Юрій Тис

Від Видавництва :

Ми приступили вже до кінцевої стадії реалізації 14-томового видання творів Тараса Шевченка. Вісім томів ми вже доставили нашим Покупцям. Тепер друкуємо 2 і 14 томи. Решту томів (4, 11, 12 і 13) видрукуємо, як тільки закінчать їх опрацьовувати наші вчені (Павло Зайцев, Богдан Кравців і Петро Одарченко). Всі ці томи будуть в новій редакції за найновішими дослідами науки про творчість Поета.

14-томове видання творів Т. Шевченка являється згідно з програмою видавництва першою серією циклу публікацій Шевченкознавства. Видавництво заповіло також інші видання з ділянки Шевченкознавства.

Тепер накладом нашого видавництва появився новий літературний твір письменника Юрія Тиса п. з. „На світанку". Це біографічна повість з життя Марка Вовчка. За характеристикою автора „це роман, де письменниця являється осередньою постаттю і де цілий тогочасний світ сприймаємо крізь її серце і душу". У цьому творі автор відтворює не тільки „величну душу нашої шляхетної гуманістки", але й найцікавіші постаті кінця романтичної доби, а в тому також постать нашого пророка Тараса Шевченка.

Рекомендуємо нашим Покупцям придбати собі й цей новий літературний твір, в якому Тарас Шевченко є між чільними дієвими постатями.

Ціна цього люксусового видання лише дол. 4.50, що просимо пересилати разом із замовленням на адресу видавництва.

З правдивою до Вас пошаною

Видавництво

РІК XII., Ч. 5 (116) ОВИД ТРАВЕНЬ, 1961

Іван Франко

Каменярі

Я БАЧИВ ДИВНИЙ СОН. НЕМОВ ПЕРЕДО МНОЮ
БЕЗМІРНА ТА ПУСТА І ДИКА ПЛОЩИНА,
І Я ПРИКОВАНИЙ ЛАНЦОМ ЗАЛІЗНИМ СТОЮ
ПІД ВИСОЧЕННОЮ ГРАНІТНОЮ СКАЛОЮ,
А ДАЛІ ТИСЯЧІ ТАКИХ САМИХ, ЯК Я.

У КОЖНОГО ЧОЛО ЖИТТЯ І ЖАЛЬ ПОРИЛИ,
І В ОЦІ КОЖДОГО ГОРИТЬ ЛЮБОВИ ЖАР,
І РУКИ В КОЖДОГО ЛАНЦИ МОВ ГАДЬ ОБВИЛИ,
І ПЛЕЧІ КОЖДОГО ДОДОЛУ ПОХИЛИЛИСЬ,
БО ДАВИТЬ ВСІХ ОДИН СТРАШНИЙ ЯКИЙСЬ ТЯГАР.

У КОЖДОГО В РУКАХ ТЯЖКИЙ ЗАЛІЗНИЙ МОЛОТ,
І ГОЛОС СИЛЬНИЙ НАМ ЗГОРИ ЯК ГРІМ ГРИМИТЬ:
„ЛУПАЙТЕ СЮ СКАЛУ! НЕХАЙ НІ ЖАР НІ ХОЛОД
НЕ СПИНИТЬ ВАС! ЗНОСІТЬ І ТРУД І СПРАГУ Й ГОЛОД,
БО ВАМ ПРИЗНАЧЕНО СКАЛУ СЕСЮ РОЗБИТЬ."

І ВСІ МИ ЯК ОДИН ПІДНЯЛИ ВГОРУ РУКИ,
І ТИСЯЧ МОЛОТІВ О КАМІНЬ ЗАГУЛО,
І В ТИСЯЧНІ БОКИ РОЗПРИСКАЛИСЯ ШТУКИ
ТА ВІДРИВКИ СКАЛИ; МИ З СИЛОЮ РОЗПУКИ
РАЗ-ПО-РАЗ ГРИМАЛИ О КАМ'ЯНЕ ЧОЛО.

МОВ ВОДОПАДУ РЕВ, МОВ БИТВИ ГУК КРИВАВИЙ,
ТАК НАШІ МОЛОТИ ГРИМІЛИ РАЗ-У-РАЗ;
І П'ЯДЬ ЗА П'ЯДЕЮ МИ МІСЦЯ ЗДОБУВАЛИ;
ХОЧ НЕ ОДНОГО ТАМ КАЛІЧИЛИ ТІ СКАЛИ,
МИ ДАЛІ ЙШЛИ, НІЩО НЕ СПИНЮВАЛО НАС.

І КОЖДИЙ З НАС ТЕ ЗНАВ, ЩО СЛАВИ НАМ НЕ БУДЕ
НІ ПАМ'ЯТІ В ЛЮДЕЙ ЗА СЕЙ КРИВАВИЙ ТРУД,
ЩО АЖ ТОДІ ПІДУТЬ ПО СІЙ ДОРОЗІ ЛЮДИ,
ЯК МИ ПРОБ'ЄМ ЇЇ ТА ВИРІВНЯЄМ ВСЮДИ,
ЯК НАШІ КОСТІ ТУТ ПІД НЕЮ ЗОГНИЮТЬ.

ТА СЛАВИ ЛЮДСЬКОЇ МИ ЗОВСІМ НЕ БАЖАЛИ,
БО НЕ ГЕРОЇ МИ І НЕ БАГАТИРІ.
НІ, МИ НЕВОЛЬНИКИ, ХОЧ ДОБРОВІЛЬНО ВЗЯЛИ
НА СЕБЕ ПУТА. МИ РАБАМИ ВОЛІ СТАЛИ:
НА ШЛЯХУ ПОСТУПУ МИ ЛИШ КАМЕНЯРІ.

І ВСІ МИ ВІРИЛИ, ЩО СВОЇМИ РУКАМИ
РОЗІБ'ЄМО СКАЛУ, РОЗДРОБИМО ГРАНІТ;
ЩО КРОВ'Ю ВЛАСНОЮ І ВЛАСНИМИ КІСТКАМИ
ТВЕРДИЙ ЗМУРУЄМО ГОСТИНЕЦЬ, І ЗА НАМИ
ПРИЙДЕ НОВЕ ЖИТТЯ, ДОБРО НОВЕ У СВІТ.

І ЗНАЛИ МИ, ЩО ТАМ ДАЛЕКО ДЕСЬ У СВІТІ,
ЯКИЙ МИ КИНУЛИ ДЛЯ ПРАЦІ, ПОТУ Й ПУТ,
ЗА НАМИ СЛЬОЗИ ЛЛЮТЬ МАМИ, ЖІНКИ І ДІТИ,
ЩО ДРУГИ Й НЕДРУГИ ГНІВНІЇ ТА СЕРДИТІ
І НАС, І НАМІР НАШ, І ДІЛО ТЕ КЛЕНУТЬ.

МИ ЗНАЛИ СЕ, І В НАС НЕРАЗ ДУША БОЛІЛА
І СЕРЦЕ РВАЛОСЯ І ГРУДИ ЖАЛЬ СТИСКАВ;
ТА СЛЬОЗИ, АНІ ЖАЛЬ, НІ БІЛЬ ПЕКУЧИЙ ТІЛА,
АНІ ПРОКЛЯТТЯ НАС НЕ ВІДТЯГЛИ ВІД ДІЛА.
І МОЛОТА НІХТО ІЗ РУК НЕ ВИПУСКАВ.

ОТАК МИ ВСІ ЙДЕМО В ОДНУ ГРОМАДУ СКУТІ
СВЯТОЮ ДУМКОЮ, А МОЛОТИ В РУКАХ.
НЕХАЙ ПРОКЛЯТІ МИ І СВІТОМ ПОЗАБУТІ!
МИ ЛОМИМО СКАЛУ, РІВНЯЄМ ПРАВДІ ПУТІ,
І ЩАСТЯ ВСІХ ПРИЙДЕ ПО НАШИХ АЖ КІСТКАХ.

КНИГА, НЕОБХІДНА В КОЖНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Видає:

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА

НАЙКРАЩИЙ ПОДАРУНОК ПРИ КОЖНІЙ НАГОДІ!

І, ІІ, ІІІ — перша, загальна частина (ЕУ/1),

цілість у трьох томах; наклад на повному вичерпанні ще тільки в ціні дол. 60,—

1, 2, 3, 4, 5, 6, — друга, словникова частина (ЕУ/2)

цілість у шости томах; ціна в передплаті: дол. 50,— (полотно) дол 60,— (півшкіра); після появи четвертого тому дол. 75,— відповідно дол. 90,—

Продає :

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛИ ДЕНИСЮКА В ЧІКАҐО

на догідні сплати по дол. 5.00 місячно

На бажання висилаємо проспекти

Замовлення слати на адресу :

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.

2226 W. Chicago Ave. Chicago 22, Ill. USA

І. Витанович

Суспільно-політичні погляди Івана Франка та його вплив на новітні українські національні змагання

...„Так, з низин тих мрячних і лячних
Я хотів їх піднести
Там, де сам став, до світлих висот
І свободи і чести"...

(„Мойсей, XIII.)

В ідеології новітніх українських національних змагань чітко відбита печать духа двох великих наших пробудителів — **Тараса Шевченка** і **Івана Франка**. На цій ідеології виховувалося покоління новітньої української визвольної думки і акції, а дякуючи надхненній силі їх поетичного слова, ця ідеологія розбудила свідомість широких мас народу та стала об'єктивною дійсністю.

Коли Шевченко посіяв стихійну тугу за відродженням слави і свободи української нації, то погляди багато молодшого Івана Франка сформувалися під впливом новішої, раціоналістичної доби, в передчутті назрівання вже ближчої мети „великої зміни".

В загальному соціяльно-політичні ідеї, передані І. Франком у поетичній формі, залишились між ширшими кругами українського громадянства без докладнішого уточнення. І. Франко не тільки поет, але й суспільно-політичний мислитель. Він часто вияснював свої переконання в менше доступних ширшим кругам соціологічних нарисах, частіше в публіцистичних дискусійно-полемічних статтях, а часом тільки в коротких замітках при нагоді рецензій і оглядів книжок сучасної йому суспільно-політичної літератури, чи з нагоди конкретних тогочасних політичних подій. Вони порозкидувані здебільша в **„Літературно-Науковому Віснику"**, польському журналі „Пшеґльонд Сполечни" (від 1886 р.), демократичному віденському журналі „Цайт" і ін.

І. Франко формував свої суспільно-політичні погляди під впливом численних і контроверсійних ідей та напрямків західнього світу 2-ої половини XIX стол., — отже, під впливом змагань загального лібералізму й демократизму, індивідуалізму й соціялізму, федералістичних концепцій і нових понять національного суверенітету, ідеалів гуманности і переношеного й поза природознавство дарвінізму, раціоналізму й позитивізму у філософії та науці, захоплених передбачувань результатів економічного прогресу, боротьби не тільки з опором і обскурантизмом аристократично-бюрократичних форм правління консервативної Австро-Угорщини й деспотичної Росії, а й валення, в розпалі протесту, дотогочасних авторитетів, компетенцій і функцій держави, Церкви та інших соціяльних інституцій.

Мало хто не розгублювався в суперечностях напрямків суспільно- політичної філософії 2-гої половини XIX і поч. XX ст.

Спершу молоденький Франко, як і багато інших його сучасників, захоплювався фатаморґаною казкового прогресу. Не вільний, зрештою, був від тих оптимістичних захоплень багато старший від Франка Михайло Драгоманів, екстремний ліберал-народник і космополіт, що мав великий вплив на початкові погляди Івана Франка і його молодих ровесників 70-их і 80-их років.

Деякі біографічні моменти І. Франка, його життєві конфлікти з самим собою і власним громадянством, пізніша ідейна еволюція та неоднакова її оцінка сучасниками, мають м. і. багато аналогій із біографією іншого великого слов'янського мислителя, майже ровесника І. Франка, — Томи Масарика.

Дозріваючи й набираючи досвіду з гірких розчарувань запальної юности, І. Франко в шуканні ідеалу суспільно-політичної синтези щораз більше критично розцінював гасла тієї інтелектуальної революції, прирівнюючи їх до реальних обставин власного народу.

Прочищування ґрунту під капіталістично-економічний розвій і демократичний та культурний поступ було куди важче в таких різнонаціональних державах, як тодішня Австро-Угорщина і Росія.

Тут національно-політичні фактори тісно спліталися з соціяльними й давали поле до гостріших зударів, комплікацій і надужить, ніж в однонаціональних державах.

Важко було Франкові та його поколінню відстоювати інтереси „аґрарної нації", соціяльно збіднілої і політично поневоленої, якої територія і в російській і в австро-угорській займанщині була зведена до ролі експлуатованих колоній. Капіталізм вривався сюди нагло іззовні, не виростав органічно, не створивши передтим місцевого сильного середньоміщанського стану. Економічно пасивна багата аристократія обороняла свої історичні позиції і політичні станові привілеї, підтримувала абсолютну форму влади, примат свого стану,

його старі інституції і власне розуміння національного суверенітету. Самооборона соціяльно, національно й політично поневолених мас українського селянства не мала союзника в боротьбі з тією багатою аристократією в містах, що були радше адміністративно-бюрократичними центрами, ніж промотором економічного поступу.

Іван Франко в своєму юному ентузіязмі намагався зразу, навіть наперекір власній старшій генерації української інтеліґенції, знайти спільну мову і спільний шлях боротьби за демократизм і соціяльні інтереси народніх мас із сусідською поступовою польською і жидівською інтелігенцією в Галичині. Він також пильно слідкував за такими змаганнями своїх молодих ровесників в Україні, в російській займанщині. Та ця, навіть поступова, сусідська інтеліґенція на етнічно-українських землях не була органічно зв'язана з місцевим культурним кругом землі, її історії і навіть із інтересом народніх мас власної національности. Вона, ця сусідська інтеліґенція, була здебільша пов'язана з бюрократичними кругами і також обтяжена історизмом своєї панівної кляси.

Яке ж було згодом розчарування молодого ентузіяста І. Франка, коли він бачив постійно, як не тільки з боку реакційних кругів усе, що було українським у культурній, соціяльній, чи навіть у релігійно-обрядовій сфері, „було вийняте з-під права загальнолюдської учтивости", коли й польські демократи, навіть людовці й соціял-демократи йшли часто рука в руку із шляхтою з „національних мотивів", або щонайменше стримувались у боротьбі за заведення загального права голосування, парцеляції великих земельних посілостей, у справах шкільних, еміґраційних і ін.

І ось ті сусідські поступовці в ім'я „солідарносьці народовей", щоб задержати „народови стан посяданя" і не допустити до голосу в законодавстві і в адміністрації краю місцевої більшости автохтонного населення, якщо не підтримували надуживань панівної чужої земельної аристократії на українських землях та послушної їй бюрократії, то приймали їх без протесту.

Критичним оком слідкував І. Франко, як і російські ліберали, „критикуючи найчільніших діячів західньої Европи, в той самий час преспокійно мирилися з нечувано дикими та жорстокими фактами окружаючої їх дійсности", і, бувало, „з товаришів Герцена робилися Катковими", а західні ідеї, перенесені на російський ґрунт, втрачали свою живу силу, робилися або пустими фразами, або безнадійними доктринами[1].

Старший Франко часто давав вислів своїй стривоженості і ці свої критичні думки передавав у формі докірливих пересторог провідним землякам в російську Україну, щоб українська запальна молодь не давала себе обманювати й не попадала в революційну містику, що пхала її під чужим диктатом до розпучливих актів, до самознищення, без ніякої практичної мети й користи для рідного народу — його не тільки соціяльного, але й національного визволення. Він згодом побачив, як „довкола нього валився той світ ідей, чи ілюзій, над якого реалізацією він працював"... і „в хвилі розпуки він кинув каменем у прірву" та „покинув ... експериментування з працею на двох загонах і дав собі слово присвятити всю свою працю тільки своєму народові"...[2].

Зріла перевірка високопарних доктрин і досвід із співпраці з тими, що їх деклямували, доводить критичного Франка до висновку, що „хто ставить собі занадто широкі ідеали, той показує, що для життєвої потреби не має ніяких"...[3].

Бо як можна було сприймати великі вселюдські ідеї, коли вдома треба було боротися за мову, за право навіть читати Св. Письмо в рідній мові, за право вчити грамоти українською мовою" ...

Не пориваючи особистих зв'язків поодиноко з деким із культурніших членів сусідської інтеліґенції, І. Франко намагається передусім вивести українську молоду інтеліґенцію з вузького круга справді муравлиної праці для народу й показати їй на тлі світової думки і практичних змагань соціяльної акції ширші обрії рідного Ханаану, відкрити їй очі на необхідність вийти з етнографічного примітивізму, виповнити рідний ґрунт новим змістом суспільно-політичної національної організації широких мас народу, їх мобілізації і шукання власних шляхів до самооборони.

Тим часом село було джерелом і основною ціллю діяльности української інтеліґенції. Не можливо було прикладати без розбору нові доктрини, як засіб до тієї цілі, але й не можна було прийняти сентиментальне „мужикофільство", як то зробив дехто із сучасників Франка, за взором російських слов'янофілів, соціялістів і народників та й деяких ліберальних. Такі тенденції були противні Франкові. Вий-

[1] Порівн. статтю І. Ф. „Подуви весни в Росії", Л. Н. В. 1904.

[2] Порівн. статтю „Русько-польська згода і руський польське братання", Л. Н. В. 1906, ст. 152—166.

[3] Л. Н. В. 1905, ст. 110.

шовши сам із народу, він любив його, але тверезо розцінював можливості та не поділяв віри, що едино з отої збереженої примітивної народньої мудрости і чеснот можна снувати мрії про загальне оновлення і відродження нації, а то й усього людства.

В основу цього відродження клав І. Франко не тільки „здоровий народній інстинкт", а й постулят освіти, організації політичної й економічної самооборони, підвищення інтелектуального і етичного вироблення широких народніх мас, поширення свідомости їх національних і соціяльних інтересів, підготови провідників з їх власної кляси, розбудження пошани до свободи власної і прав інших.

„Примітивний — каже І. Франко — такий демократизм, де „народ" — се лише самі мужики та робітники. Коли б таким демократизмом перейнялася українська інтеліґенція, то над нацією була б висипана могила"[4]. І. Франко не поділяв віри в якусь „містичну волю народу" і його інстинктовну здібність до осягнення правди в суспільних відносинах; так само ж часто підкреслював своє неґативне становище до пересадної реґляментації і бюрократизації всього життя, як це плянували в своїй концепції соціял-демократи.

Так склалося, що й частина українського громадянства витягнула не зовсім правильні консеквенції з молодечого радикалізму І. Франка та ідеологічних із ним конфліктів з того часу. Вона цінила пізніше його як поета, письменника і вченого, але не добачувала пізнішої еволюції й зрівноваження його суспільно-політичних поглядів. Знову ж найближчі прихильники соц.-політичних поглядів молодого І. Франка здебільшого промовчували його пізніші критичні спомини про своє і декого з його ровесників захоплення, як сам він каже, „неперевареними ідеями".

Нині большевики, використовуючи необізнаність широких мас народу з правдивими думками І. Франка й надуживаючи його поетичну творчість, затаюють Франкову критику марксизму і незвичайну його передбачливість практичних наслідків тієї доктрини. Вони використовують популярність І. Франка й неправильно зараховують його до передвісників свого соціялізму, тоді, як Франко вже й у ранній своїй молодості зразу критично поставився до марксизму і часто в своїх писаннях перестерігав перед його наслідками та передбачливо оцінював його загрозу українським національним змаганням і вселюдському поступові.

І. Франко згадує в одній, пізніше виданій, збірці своїх статтей, що він і дехто з його співтоваришів трохи докладніше познайомилися з соціялістичними теоріями щойно тоді, як у 1878 р. були суджені за соціялізм. Простудіювавши потім докладніше рух західньої соціял-демократії, в 1886 р.[5] Іван Франко завважує про німецьку соціял-демократію, що ця „організація виробила собі програму на доктрині Маркса і Енґельса, в якій не зважаючи на її мниму свободолюбність, в основі її лежить ідея деспотизму та поневолення не тільки тіл, але ще більше душ і думок людських"..

Слідкуючи пильно за практичною діяльністю організації робітництва Ляссаля, критикою Маркса і Енґельса ревізіоністами, рухом трейд-юнійоністів в Англії, т. зв. християнських соціялістів, соціялістів з катедри, фабіянського руху Франко більше зацікавився практичним боком їх діяльности — соціяльним законодавством і організацією робітництва для соціяльно-економічної самооборони.

З постійним інтересом слідкував І. Франко за критикою марксизму в науковій літературі, популяризував її і перевірював протиаргументи з реальними явищами й потребами життя.

Цілий цикл статтей присвячує І. Франко критиці марксизму в „Житті і Слові" і „Літературно-Науковому Віснику".

„Соціялістичний рух" — пише в одному місці[7] І. Франко — „проклямований зразу, як філантропія, як постулят християнської любови і справедливости супроти бідних і покривджених, у XIX віці робиться філософією найлівішого крила ґеґеліянців ..., для одних найвищим ідеалом, метою поступу, з якої осягненням кінчиться властиво історія, а для інших грізною небезпекою, синонімом перевороту та побіди варварства й нового деспотизму, найбільшим ворогом індивідуальної свободи та загального поступу"... І в самих соціялістичних таборах соціялізм, особливо для менше освічених його прихильників, набирає характеру релігії, опертої на непорушних догмах та культі осіб, нетолерантний не лише супроти „невірних", тобто несоціялістів, але також супроти „еретиків та гетеродоксів".

І. Франко вважає за недоречність обов'язкове і нерозривне зв'язування соціялізму з матеріялістичним світоглядом.

Перевірюючи закиди супроти Маркса й Енґельса, що „Комуністичний Маніфест" 1848 р.

[4] Порівн. критику І. Ф. „Суспільно-політичних поглядів Михайла Драгоманова" в Л. Н. В. 1906, ст. 226—240.

[5] „Молода Україна", Львів 1910.

[6] Порівн. статтю „Із історії робітницького руху в Австрії" — „Пшеґльонд Сполечни" Львів, 1886 т. II. ст. 458—461.

[7] Порівн. статтю : „До історії соціялістичного руху" Л. Н. В. 1904.

— це спрепарований ними плягіят: запозичені (без згадки про джерело) і тільки дещо перероблені думки французького фур'єриста V. Considerant, з його твору з 1843 р. „Principes du socialisme", — І. Франко, порівнявши обидва тексти, признає у великій мірі правильність закидів, якщо йде про деякі місця, і доходить до висновку, що „історик соціяльного розвою другої половини XIX ст. мусітиме признати, що ентузіяст-фур'єрист Considerant, маючи вихідною точкою своїх роздумувань чуття, чи, як він каже, „вірний інстинкт", таки ліпше вгадав будуччину, ніж холодний доктринер Маркс. Згідно з Марксовим вченням мусить конче прийти до загострення суперечностей, до збільшення визиску з одного і централізації капіталів з другого боку, до чимраз більшої нужди мас і до остаточної катастрофи. На думку Considerant-a, сама буржуазія матиме інтерес у тому, щоб лагодити конфлікти, обмежуючи анархістичну боротьбу всіх проти всіх..., і запобігати руйнуючим кризам ...

Правда, на думку Франка, більше по стороні Considerant-a, бо почуття не лише власного інтересу, але й ширшої справедливости та гуманности грало в розвою соціялізму більшу ролю, ніж економічний автоматизм.

Далі каже Франко, що „хоч у Консідерана, як і в інших фур'єристів, було чимало утопічного і нереального та що багато їх спроб не вдалося, але сего одначе не можна заперечити, що Консідеран ясно відчував небезпеки комуністичної „promiscuite" і ясно розумів, що розвій людства обік видосконалення громадської продукції доводить рівночасно до чимраз більшого вироблення людської індивідуальности та що ся друга сторона розвою для кожного людського осібняка на певному ступені освідомлення стає дорожчою навіть від громадського розвою продукції, і що всякий плян суспільної реформи, що не хотів би числитися з тим глубоким нахилом людського роду до автономії особистости, був би так само нерозумний і нетривкий, як той абстрактний марксівський капіталізм, що спрягає в одно ярмо громадську коллєктивну продукцію зі системою строго проведеної приватної власности"...

Програма „державного соціялізму" — писав І. Франко в 1904 р. — „аж надто пахне державним деспотизмом та уніформізмом, що проведений справді в життя, мгі би статися великою гальмою розвою, або джерелом нових революцій"...

Марксизм був противний Франкові, бо він вірив в органічний розвій, однаково в сфері економічно-матеріяльній, як і в сфері духових явищ. Він не погоджувався із світоглядом, що бачить в основі розвою людського діяння не свідомі матеріяльні сили, ігноруючи духові сили, які „двигають віз людської цивілізації".

Шукаючи засобів, що могли б задовольнити потреби сучасної хвилини та найближчих обставин, І. Франко вважав за реакційний, ганьблячий і шкідливий погляд марксистів, що противилися всяким спробам організації мас для поправи їх економічно-побутових відносин, умовин праці, чи організації для боротьби в легальних формах парляментаризму, бо мовляв, такі засоби — на їх думку — спинюють конечний і єдиноспасенний процес пролетаризації людства і дозрівання його до поступу і соціялізму...[8].

Франко зокрема засуджує ставлення марксистів до селянського питання і йому були ближчі ті західні мислителі і суспільні реформатори, що голосили аґрарну емансипацію із суперечностей розвою ліберального капіталізму І не за клясову боротьбу був І. Франко. Він мав нехіть до механічного концепту суспільства натомість був прихильний до теорії органічної побудови суспільства, голошеної австрійським соціологом A. Schaeffle (1831—1903).

Свідомість реальних відносин рідного краю і народу скріплювала І. Франка в переконаннях, що в рамах розв'язки аґрарної проблеми треба шукати розв'язки питання суспільної справедливости і дальших можливостей економічного розвою і розбудови промислу та розв'язки соціяльних та політичних проблем на українських землях.

Тому він пильно слідкує за сучасними йому рухами в ділянці аґрарного питання в ЗДА, Великій Британії й Ірляндії та в Німеччині. Він присвячує цьому питанню кілька статтей і зга док, особливо в журналі „Пшеґльонд Споле чни", провадить дискусію над проблемою зе мельної ренти, що її в 1879 р. підніс амери канський економіст Henry George (1839—1879) він знайомиться з теорією американського на ціонал-економіста H. Carey (1793—1879), слід кує за думками й практичними проєктами т заходами таких аґрарних реформаторів, як M Flirscheim у Німеччині, Paine, A. Wallace в Ан глії, M. Davitt в Ірляндії; студіює програм таких організацій, як „Land Tenure Refor Association", „Land League" в Ірляндії, „Iris Land Restoration Society" і ін.

Треба мати на увазі, що це часи великої спекуляції землею. І в Галичині, після т. зв віденського краху 1873 р., стривожений капі

[8] Порівн. уваги І. Ф. до книжки А. Фаресова : „Н родники і марксисти" Л. Н. В. 1899.

тал тікає до льокат у землю, а в наслідок спекуляції ростуть ціни на землю з одного боку, а нужда селянських мас — з другого.

І. Франко присвячує в ті часи пильну увагу студіям аґрарного питання в світі і дома, переводить студії історичних відносин до знесення підданства, знесення панщини 1848 р., зокрема панщизняних залишків, таких, як справа індемнізації (відшкодування великої земельної власности за знесення панщини), пропінації (залишеного великій власності монополю виробу й продажу спиртових напоїв), реґуляції сервітутів (спільних лісів і пасовищ), — всі ці справи сильно обтяжували державні і крайові бюджети та податковими тягарами на всіх мешканців краю спинювали господарський поступ.

В 1887 р. опублікував І. Франко студію про „Земельну власність у Галичині", ілюструючи її багатим актуальним цифровим матеріялом. До тієї студії він додав свій проєкт аґрарної реформи в Галичині, заявляючись за націоналізацію землі, хоч докладніше не з'ясовував ні того, як він її розумів, ні способу її переведення в складних нац.-політичних відносинах краю.

Маючи на увазі шкідливий вплив на селянське землеволодіння двох австрійських законів з 1868 р., про вільний оборот землею і необмежену свободу кредиту та обтяжування землі, Франко вимагає забезпечення землі перед спекуляцією й законного встановлення мінімуму і максимуму земельних наділів, розподілу економічно раціональної величини господарств у трудові руки для досмертного землекористування, їх індивідуальної чи добровільно об'єднаної форми продукції.

І. Франко критично оцінює месіяністичні концепції російських слов'янофілів і народників, що нібито віднайшли „мононаціональну" форму російської громадської організації в „мірі", опертому на земельній общині і патріярхальній владі, та збиває їх мрії про можливість перебудови на тій підставі всього громадського ладу.

Спостерігаючи знецінення функції держави з боку скрайніх індивідуалістів, народників, а також і з боку економічних лібералів капіталістичного табору, то знову знецінювання національного моменту, як рушійного фактора цивілізації, з боку соціяльдемократів і ін., І. Франко часто старається дефініювати ці і зв'язані з ними поняття.

Автономія людської одиниці для Франка — це основний постулят суспільного правопорядку; так само автономія тих природних і договірних асоціяцій, до яких вона безпосередньо належить і які далі посередньо і в органічному пов'язанні з'єднані в державному завершенні начальної влади. Франків постулят вимагає такої організації влади, яка була б гарантом леґальности, функцією народньої волі, природно-морального почуття правопорядку і справедливости людини. Інтервенція влади необхідна тоді, коли не достатні сили осіб чи їх асоціяцій. Волю народу визначують (стимулюють) не тільки економічні потреби, а й вироблені з історичного минулого збірні почування, — такі суб'єктивні і об'єктивні елементи, як прив'язання до рідної землі, мова, культурні традиції.

Життя кожної нації з повним правом самовизначення на полі економічнім, культурнім і політичнім, — це мета, до якої — каже Франко — „неминуче змагає людська цивілізаційна праця"[9].

В часи Франка йшли змагання і в Галичині за поширення автономічних прав, і в тодішній Австро-Угорщині змагання за її федеративну перебудову, а в Росії за поширення прав земської територіяльної самоуправи. В західній Европі голосні були ще від 1848 р., хоч і не надто співзвучні, федералістичні гасла і різні концепції міжнародньої співпраці. І. Франко, вважаючи національність історично конечним і органічним явищем, нерозривним і вищим над усяку територіяльну організацію, обороняв вищість і раціональну оправданість національної автономії — національний принцип, не територіяльний, так внутрішньо-державної, як і міжнародних федерацій, — федерацію автономних і повноправних націй. Бо здорова міжнародна співпраця можлива тільки між культурно скріпленими націями, а всяке „культуртрегерство" вважав шкідливим для поступу міжнародної співпраці і здорової міжнародної культурної синтези.

Вільні федераційні об'єднання будуть самі притягати, а не відпихати вільні національні спільноти, а втримувати їх силою у штучній і примусовій цілості, якими була Росія і Австро-Угорщина, значить, затримувати цивілізацію і її поступ.

Про лібералізм — так широко і суперечно деклямовану доктрину — І. Франко, дозрілий і гіркими досвідами навчений, пише: „Це не неактивне доктринерство, це дійсно боротьба за свободу соціяльну і національну, — це не кабінетне думання"... Для реалізації його не вистарчають ідеалістично-гуманітарні теорії без діл і конкретного змісту.

[9] Порівн. його статті: „Українська трибуна в Росії", Л. Н. В. 1906, ст. 335—340; також „Суспільно-політичні погляди М. Драгоманова", Л. Н. В. 1906, ст. 226—240.

Покинувши, як він казав, експериментування з об'єднуванням українських і польських заступників за спільні інтереси селянства в Галичині, І. Франко з товаришами засновує українську радикальну партію 1890 р. Пробує також узяти участь у практичній політичній роботі й кандидує на посла з думкою включитися активно в боротьбу за аґрарне законодавство в інтересі селянства і за повноправність української національної спільноти. (Тоді не було в Галичині рівного й загального виборчого права і на державне та автономне законодавство мала вплив упривілейована курія великої земельної власности). Та у виборах 1897 р. перепала кандидатура І. Франка через надужиття і терор над виборцями, позначений чисельними кривавими жертвами, що їх спричинником був тодішній намісник Галичини, рівночасно репрезентант польської великої земельної власности.

В крузі партійних однодумців І. Франко гостро виступав також проти демагогії та доктринерства декого з них; перестерігав також перед утечею в клясову ексклюзивність. Можливо, що через непогодження з такою настановою в проводі радикальної партії, І. Франко приєднався 1898 р. до заснування другої політичної партії — національно-демократичної, що довго була провідною в національних змаганнях українців на західньо-українських землях.

На межі XIX і XX ст. І. Франко, прочуваючи вирішальні історичні моменти в новому столітті, дуже часто настоює на тому, щоб українські проводи національно-громадської праці по обох боках кордону необхідно підготовила власну, продискутовану в своєму крузі „на основі спільної національної свідомости спільну соціяльно-політичну програму"...

Битий долею й розчаруваннями в особистому приватному житті, серед конфліктів у громадському, в боротьбі з самим собою і людським призирством, І. Франко став прикметною постаттю в історії не тільки українського народу. Це одна з тих постатей-метафор його прекрасних поем „Каменярі", „Мойсей" і ін., — що приречені „простувати правді путь самим на шляху вмирати"..., не втрачаючи ніколи віри в „обіцяну землю" свого народу райдужної візії його перемоги та місця „у колі народів вольних колі".

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ — РУСИ

Михайла Грушевського

11 томів у ціні $82.50 за цілість. Продаємо на догідні сплати.

Замовлення слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.

2226 W. Chicago Avenue Chicago, 22, Ill.

Роман Турянський

Танґер — рай спекулянтів

Танґер — Вежа Великого Мечету

Там, де Африка найбільше наближується до Европи, постало місто Танґер. Напроти Танґеру на европейському березі, в Еспанії, лежить місто Таріфа. Віддаль між містами — 25 км. Найбільше наближення, тільки 18 км, є між Цевтою (Ceuta) і Ґібральтаром. Цевта — це еспанський порт, що лежить у Марокко, а Ґібральтар, на відміну, англійський, і лежить в Еспанії.

Завдяки своєму географічному положенню місто скоро зростало і стало важним портом та торговельним центром на північно-західньому березі Африки.

Упродовж свого існування Танґер часто змінював своїх володарів, а були ними вандали, візантійці, араби, португальці й еспанці. В 1906 році на міжнародній конференції в Альґемірас признано Танґерові статут вільного міста. Під час другої світової війни Еспанія була захопила Танґер, але по війні примушено її віддати Танґер під владу міжнародного контрольного комітету. В 1956 році Танґер прилучено до Марокка, залишаючи йому права вільної торгівлі.

В місті Танґер, на поверхні 349 кв. км., живе 183.000 мешканців, в тому приблизно 100.000 арабів, а решта — европейці (головно еспанці, французи, жиди, англійці) й американці.

Як колись, за добрих часів, коли Танґер був вільною міжнародною зоною, так і тепер, цвіте в ньому леґальна і нелеґальна торгівля. Все тут можна купити і продати.

Танґер відділений границею від решти Марокка. На границі стоїть гранична сторожа і митні урядовці. Але найбільший „шмуґель" іде в сторону Марокка, бо в Танґері більшість товарів кількакратно дешевша, ніж у решті Марокка. Морем контрабанда йде головно в сторону Европи. Годинники, фотоапарати, прецизійні приладдя „відправляють" до Еспанії, а золото, біжутерію, алькоголь, тютюн до Франції. Чотири рази денно з Еспанії до Танґеру причалюють кораблі-прами. Два приходять з Ґібральтару, а два з Альґемірас. Більшість пасажирів це постійні „туристи" на цій лінії. Вони не тільки підтримують туристику, але також заробляють на своє утримання і на ніч в одному з танґерських кабаретів. „Грубші риби" сидять по каварнях на Авеніда де Еспаня і роблять „бізнес" на місці.

В Танґері є вільна виміна валют. Майже на кожному розі можна зустріти контору вимін грошей. Тут можна купити або продати кожну валюту, почавши від долярів, а скінчивши на рублях. Ця біржа визначує власний курс на всі валюти світу і з нею рахуються всі більші банки.

Окрему групу творять спекулянти на біржі. Вони однієї днини скуповують доляри, фунти або песети, чекають деякий час і в відповідному моменті продають їх із зиском. Іншої днини купують франки, марки або корони і „перекидають" на заграничні біржі. Різницю

Танґер — Авеніда де Еспаня і залізнича станція

на курсі валюти між поодинокими країнами затримують для себе.

Сюди з'їжджаються з усіх закутків світу люди легких заробітків, „гохштаплери", спекулянти, шмуґлери, блакитні птиці і різні темні типи та кажуть, що в Танґері „шафа грає". Проте, влада Марокка поволі прикручує шрубу; вона мішається до справ торгівлі і господарки. Танґер поволі затрачує свій космополітичний вигляд. Міняються люди, настрої і погляди, все тут поволі міняється, бо такий закон життя.

Д. Корбут

Як розв'язують в Америці конфлікти між робітниками і працедавцями

Однією з особливостей американської системи вільного господарства і взагалі демократії є арбітраж у конфліктах між робітниками і працедавцями — конфліктах, які відзеркалюють природне бажання обох сторін здобути для себе якнайбільшу частину промислової продукції. Правда, права робітників і підприємців передбачені в колективних договорах між профспілками і працедавцями, але в щоденному житті на підприємстві трапляються непорозуміння, які годі було передбачити в договорі, або на які договір не дає ясної відповіді. Це й викликало потребу арбітражу.

Арбітраж можна визначити як просту процедуру, добровільно прийняту обома сторонами, які бажають, щоб їх конфлікт вирішив вибраний ними безсторонній суддя, і які заздалегідь годяться прийняти його рішення як остаточне.

Арбітраж передбачений у кожному колективному договорі між профспілкою і працедавцем. Під час переговорів для укладення нового договору обидві сторони, згодившись на засаду арбітражу, заздалегідь узгіднюють питання, які має розв'язувати їх арбітр, умови передання справи на розгляд арбітра, і принципи, якими він повинен керуватись. Далі вони вирішують, чи конфлікти буде вирішувати один арбітр, чи трибунал у складі однакової кількости представників від обох сторін під проводом арбітра, якому, в таких випадках, належить вирішальний голос. Щодо особи арбітра, то його звичайно вибирають тоді, коли між обома сторонами виникне перший конфлікт. Його можуть вибрати тільки для вирішення конкретного конфлікту або на ввесь період діяння колективного договору. Очевидно, людина, яку з таким довір'ям вибирають обидві сторони на цей важливий пост, мусить дотримуватись цілковитої об'єктивности. Необ'єктивний арбітр підриває установу арбітражу і втрачає довір'я не тільки тих сторін, які його вибрали, але також інших.

Колективні договори здебільшого обмежують уповноваження арбітрів, доручаючи їм розв'язувати тільки випадки порушення договору однією чи другою стороною. В таких випадках арбітр, розглядаючи передану йому справу, тільки інтерпретує і прикладає відповідний параграф колективного договору. Але в багатьох випадках колективні договори дають арбітрові право вирішувати всі конфлікти між робітниками і працедавцями за вийнятком таких, де йдеться про умови нового ко-

лективного договору. Якщо обидві сторони згодились визнавати рішення арбітра як остаточні, то проти них нема апеляції, хібащо арбітр своїм рішенням порушив якийсь закон — федеральний чи даного штату. Але навіть коли у договорі нема пункту про те, що рішення арбітра остаточні, то й тоді суди відмовляються розглядати рішення арбітра без важливих законних причин. Бо рішення арбітрів випливають із добровільно укладених контрактів, які в Америці вважаються священними.

З уваги на те, що рішення арбітра невідкличні, арбітраж є останнім кроком у процесі розв'язування індустріяльних конфліктів, за винятком тих справ, де профспілка застерігає собі право страйку, а працедавець — право льокавту. Про ці справи буде мова далі. Перед тим як передати якусь справу арбітрові, покривджений робітник, чи від його імени профспілка, повинен насамперед використати фабричний апарат для вирішування скарг, передбачений у кожному договорі. Цей апарат включає по черзі всі інстанції даного підприємства і даної профспілки. І тільки, коли робітник незадоволений вирішенням його скарги на цих етапах, може звернутись до арбітра.

Все вище сказане стосується конфліктів, які виникають на базі вже існуючих договорів — конфліктів у сфері ПРАВ. Інша процедура існує для конфліктів, які належать до сфери ІНТЕРЕСІВ. Такі конфлікти звичайно виникають під час переговорів для укладення нового колективного договору, в якому мають бути вирішені такі основні питання, як заробітна платня, пенсія на старість, забезпечення на випадок недуги, права старших робітників, участь робітників у зисках підприємця тощо. Для таких конфліктів арбітраж у колективних договорах заздалегідь не передбачається. Коли обидві сторони не можуть досягти згоди в цих питаннях під час переговорів, тоді Федеральна Служба в справах посередництва і погодження, або відповідна установа даного штату, намагається спонукати їх до КОМПРОМІСУ. Коли ж ці заходи безуспішні, тоді обидві сторони можуть вибрати собі для цієї конкретної справи спеціяльного арбітра, щоб він допоміг їм укласти колективний договір. Якщо вони згідні прийняти його рішення як остаточне, то він просто подиктує їм умови нового договору, і цим конфлікт закінчується. Коли ж ні, і коли обидві сторони й далі не можуть знайти компромісу, тоді профспілка може скористатись з застереженого собі права страйку, а працедавець — з права льокавту. Одне і друге припиняється лише тоді, коли одна сторона примушена обставинами поступитись.

***

Арбітри чи арбітражні трибунали в Америці щороку вирішують тисячі конфліктів між робітниками і працедавцями, яких не могли розв'язати спільні апарати обох сторін для розгляду скарг, передбачені у всіх колективних договорах. Сторона, яка невдоволена рішенням такого апарату, повідомляє другу сторону і арбітра про свій намір передати справу на арбітраж. Якщо працедавець і профспілка не мають заздалегідь вибраного арбітра, тоді покривджена сторона звертається до тієї установи, яка, згідно з колективним договором, повинна перепроваджувати для обох сторін арбітраж, щоб ця установа рекомендувала або призначила арбітра. Такими установами є Американська Асоціяція Арбітрів, або Федеральна Служба в справах посередництва і погодження, або подібні установи штатів. Вибрана установа, що діє як посередник, подає обом сторонам список фахових арбітрів, щоб вони вибрали собі одного. Якщо вони не можуть погодитись щодо особи арбітра, то установа-посередник або суд призначує його.

Але в процесі арбітражу одна із сторін може висунути закид, що друга сторона хоче передати на арбітраж справу, яка, згідно з колективним договором, не підпадає під арбітраж. Тоді установа-посередник намагається спонукати обидві сторони, щоб вибраний ними арбітр сам вирішив питання своєї юрисдикції в цій справі. Якщо вони годяться на це, то арбітр зразу береться до справи, а коли ні, то питання юрисдикції вирішує суд. Коли суд вирішить, що дана справа не підлягає арбітражові, то арбітр не може розглядати її, і конфлікт залишається невирішений аж до наступних переговорів між обома сторонами для укладення колективного договору. В зв'язку з цим варто зазначити, що ні суди ні установи-посередниці в справах арбітражу не вирішують конфлікту по суті, коли до них звертаються зацікавлені сторони. Вони обмежуються розглядом процедурних питань і рекомендаціями з метою полагодити суперечку. Таким чином розв'язання конфлікту між працедавцем і профспілкою лежить кінець-кінців таки на відповідальності самих зацікавлених сторін, і це забезпечує індустріяльну демократію і незалежність від уряду.

Арбітри чи арбітражні трибунали найчастіше вирішують конфлікти в сфері ПРАВ, які виникли на базі існуючих договорів. Сюди належать конфлікти в таких питаннях: звільнення робітника з праці за порушення фабричного правильника; права старших робітників при скороченні штатів, при висуванні на вищі

позиції, при визначенні змін праці та в інших ситуаціях; нова клясифікація зайнять на підприємстві в наслідок технічних змін; зменшення премії за продуктивність у наслідок технічного поліпшення процесів виробництва; додаткове навантаження працею без додаткової платні; суперечки з приводу відпусток та інших прав робітників.

Розглядаючи скарги в цих питаннях, арбітр насамперед шукає відповіді на них у колективному договорі. Коли ж там нема згадки про даний конфлікт, або коли мова договору двозначна, то він вирішує справу на основі звичаїв і традицій на підприємстві, або як йому підказує розум. Часто арбітр бере до уваги інтенції обох сторін під час переговорів, перевіряючи для цього протокол переговорів. Важливу ролю грають також рішення інших арбітражів у подібних конфліктах. Арбітр мусить мати важливу причину, щоб ігнорувати рішення свого попередника в подібній справі. Знають це і профспілка і працедавець, і тому нераз вони не передають на арбітраж справи, де рішення арбітра заздалегідь можна передбачити, а стараються самі полагодити конфлікт.

Розгляд справи арбітром живо нагадує судову процедуру, але при цьому нема судової формалістики. Крім того, арбітр розв'язує справу швидше і дешевшим коштом, ніж суд. Обидві сторони у конфлікті мають право подавати у свою користь всі докази і свідків, у потребі викликати експертів, брати в перехресний вогонь свідків другої сторони. Як і суд, арбітр не бере до уваги доказів, здобутих незаконними методами, наприклад, підслухуванням чи погрозами. Робітники, що свідчать проти свого працедавця, мають ґарантовану недоторканість. Обов'язок доказу лежить за тією стороною, яка обвинувачує. Коли ця сторона не підтримає обвинувачення фактами, то вона програє справу. Часом арбітр уважає потрібним перепровадити експеримент, щоб здобути докладніший погляд на справу. Коли, наприклад, працедавець при скороченні штатів звільнив старшого робітника, а залишив молодшого, твердячи, що він має кращі кваліфікації, то арбітр може взяти обох робітників на іспит.

Якщо обидві сторони заздалегідь згодилися прийняти рішення арбітра як остаточне, то справа закінчується перед цією інстанцією. Якщо ж ні, то сторона, яка програла справу, може подати апеляцію до суду. Але суд скасує рішення лише тоді, коли арбітр переступив свої уповноваження, або порушив якийсь закон, або коли в основу його рішення лягли обман чи підступ.

***

Арбітраж конфліктів між робітниками і працедавцями в Америці став окремою інституцією приватного судочинства, яка діє незалежно від федеральних і штатних судів. Правда, арбітраж відбувається згідно з принципами і процедурами американської юридичної системи, але тут і кінчається вплив держави на цей процес. Федеральний уряд через свою Службу в справах посередництва і погодження вступає в дію лише тоді, коли одна сторона в конфлікті просить його допомоги. Але і тоді ця допомога обмежується тим, що згадана федеральна установа подає обом сторонам список фахових арбітрів, щоб вони собі вибрали одного. І тільки коли вони не можуть погодитися щодо особи арбітра, Федеральна Служба в справах посередництва і погодження призначує його, якщо це передбачає колективний договір між обома сторонами. Але перед тим вона намагається спонукати обидві сторони до компромісу в конфлікті чи до згоди щодо особи арбітра. Крім того, згадана федеральна установа служить сторонам порадами щодо процедури в процесі арбітражу.

Таким чином Федеральний Уряд є лише посередником у конфліктах між робітниками і працедавцями. В Америці прийнялась засада, що Федеральний Уряд повинен робити для населення лише те, чого воно само не може зробити, або що уряд може зробити значно краще. Уряд дотримується того погляду, що коли працедавець і профспілка можуть укласти колективний договір, то вони можуть також подбати про здійснення його з допомогою спільно вибраного арбітра чи арбітражного трибуналу. Федеральний Уряд через суд вступає в дію лише тоді, коли довгий страйк загрожує національним інтересам[1], або коли одна сторона відмовляється виконати законне рішення арбітра, яке вона заздалегідь обіцяла в контракті виконати. До таких випадків стосується закон про взаємини між робітниками і працедавцями з 1947 року, відомий під назвою Закону Тафта-Гартлі.

Все, що сказано про ролю Федерального Уряду в галузі арбітражу, стосується також американських штатів. Вони, щоправда, мають закони, які регулюють арбітраж, але ці закони забороняють владі штату самовільно втру-

(Закінчення на 20-ій стор.)

[1] Федеральний суд у таких випадках припиняє страйк на деякий час, щоб темпераменти уляглись і щоб обидві сторони могли відновити переговори в спокійнішій атмосфері.

Ганна Черінь

Блакить води і неба

У нашім місті, серед нас, живе й працює, чи одним словом кажучи, вирує небуденна натура Марії Гарасовської-Дачишин. Її ім'я настільки звикли люди бачити в кожній сливе програмі свята чи вечірки, що коли з випадку чи капризу пані Міка, як її місцево називають, не бере участи в програмі, люди дивуються: Що ж то сталося з панею Мікою, чи з аранжерами даної імпрези?

Малярка за фахом, освітою і призванням, пані Міка щедро розсипає іскри своєї талановитої натури на мало що не всі види мистецтва : вона ще й грає, деклямує, співає в хорі і сама провадить програми, варить і пече і навіть володіє даром об'єднувати, заохочувати і запалювати товариство до праці і розваги. Вона годить і запалює інших, навіть не усвідомлюючи собі, як багато дав їй Бог і як той дар часом треба берегти, не так щедро розсипати і, може, спрямовувати радше в одному напрямку, ніж розсівати навкруги.

Марія Гарасовська-Дачишин у студії

Познайомилась я з панею Мікою одного чудового літнього дня в оселі Равндлейк. До того часу я кілька разів бачила в пресі світлини з її картин, але не знала малярки особисто і, правду кажучи, як мешканка „Борнсайду-села", далекої околиці Чікаґа, не знала як слід, що вона живе в Чікаґо. Отже, іду я з невеликим товариством равндлейською доріжкою, аж щось мені заступило шлях. Те „щось", що безцеремонно розташувалося собі на цілу дорогу, були два полотна на підставках — і біля них, у молитовній екстазі, одягнена в сіру робочу халамиду, якась особа з лицем винової дами.

Перш ніж я могла спинитися і як слід роздивитися на полотна, дама замахала рукавами, як сполохана чайка, і стривожено заговорила :

— Тільки не питайте мене нічого і не перебивайте, бо сонце перейде на інше місце. Я всіх вас дуже люблю, але не заважайте мені!

Увечорі, коли за густою решіткою вікна бриніли комарі, а з приозерних боліт подавали перші голоси жабки, я знову зустріла „винову даму". Тепер вона сиділа при фортепіяні і грала мрійно „Сонце низенько ..." Тепер з нею можна було співати — і говорити.

— Як я малюю, до мене не підходьте, — пояснила пані Міка. — Я тоді молюся, і ніщо не стане поміж мною і природою. Все так швидко міняється ...

— А чому ж у вас були два полотна? Що,

Молитва
(олія)

Ви дві однакові картини малювали? — наївно запитала я.

— Двох однакових картин я б не могла намалювати, хоч би хотіла. Мабуть, не змогла б скопіювати свою власну картину, — заперечила пані Марія. — А два полотна я беру через те, що як зміниться пора дня, то вже пропадає об'єкт картини. Природа більше не позує. А тоді можна перейти до „пообідньої" картини, а на завтра знову так само : вранці працювати на однім полотні, а пізніше — на другім.

Помешкання малярки заповнене і перепов-нене картинами. Вони на стінах, на столах, н комодах, на підлозі попід стінами, на мальбе тах у різних стадіях викінчення, у велики скринях — і навіть у коридорі. Крім того, коридорі стояли великі й менші пласкі скри — і мене зацікавило, нащо вони. Виявилос увесь час треба посилати картини на різні в ставки, бо маляр, як і кожен мистець, мусит мати контакт із людьми, ділитися з ними св їми здобутками, чути людську думку — а кр того, так дивись та й продасться та чи інш картина. І за кожною з них маляреві шкод як за своєю дитиною, алеж і продати карт

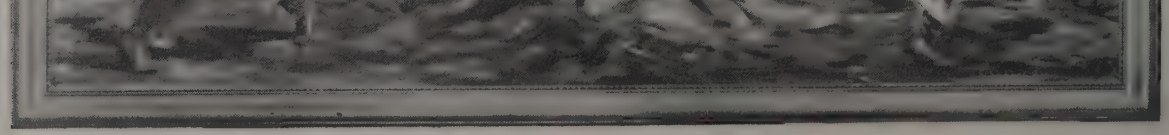

Ніч під Івана Купала на Гуцульщині
(олія)

ну — це велика честь для мистця: не тільки справа в грошах, але і в тім, що цю картину хтось гідно оцінив і зробив із неї улюблену прикрасу свого дому. Трапляється не раз, що потім малярка ходить до людей, які купили її картину, і уклінно просить їх „позичити" картину для тієї чи іншої виставки. Звичайно, власники картини її охоче позичають, бо їм це доводить, що вони таки придбали добру річ. Пласкі скрині, що зацікавили мене, потрібні для пакування картин, і цю прозаїчну роботу робить теж пані Міка!

Коли уважно приглянутися до картин відомих мистців, можна помітити, що кожен маляр, так би мовити, „спеціялізується" в одній або кількох темах. У одного письменника є згадка про бідного маляра, що майстерно малював тільки котів. Мабуть, що ніхто інший краще не намалював би кота, і маляреві не бракувало замовлень, але як тільки він пробував намалювати хоч би собаку, нічого не виходило. Більш талановиті майстрі можуть, звичайно, малювати все, але тільки деякі сюжети в них вийдуть справді майстерно, інакше, як у будь-кого досі. Ель Ґреко малював переважно видовжених святих і мучеників, ставлячи їх у пластичні, мало не танкові позиції, Рубенс вславився своїми пишнотілими бюрґерськими жінками, Ван-Ґоґ здебільшого характерний розвітреними пейзажами та портретами простих трудівників ... Навіть із безмежної різноманітности фарб кожен маляр ви-

Гуцулка
(олія)

Повінь пройшла
(олія)

бирає собі дві-три улюблених і все малює в тих відтінках. Досить пригадати рожеві й блакитні фарби раннього Пікассо, жовті барви Ван-Ґоґа, індиґо Руолта ...

Тож не дивно, що й Гарасовська-Дачишин має свої улюблені сюжети і свої улюблені барви. Визначити їх не важко. За сюжетом, вона здебільшого вибирає пейзажі, при чому, природу спокійну, мрійливу, м'яку, здебільшого такий куточок, щоб там протікала річка, заманюючи глядача в прохолодний лісок, а небо над тією річкою ясне, блакитне, але з пухкими білими хмарками, бо без них небо — німе і бездумне. Павло Тичина влучно порівняв хмари на небі з думками, і тому хмари повинні бути на картині Гарасовської-Дачишин, бо її картина мусить **говорити.** Щождо кольорів, то їх визначає сюжет : звичайно, річку і небо малюють синім і блакитним, і синя гама переходить у зелень прибережних лісів чи окремих дерев.

Вибір улюблених тем, як бачимо, не такий уже оригінальний. Це не сувора морська екзотика Гомера чи акварельна неповторність човнів Кричевського, — з такою темою неважко впасти в трафарет і повторити себе чи якогось іншого маляра. Хто ж бо із нас не малював ідилічних картинок із блакитною річечкою, що мрійно тікає кудись у безвість?

Марія Гарасовська-Дачишин щасливо ці небезпеки обходить. Її пейзажі мають своє власне лице, свою власну історію, свою неповторність. Їх легко запам'ятати і потім впізнати, вдруге побачивши цю картину або, як часом трапляється, побачивши те місце, де картина була мальована. Так я у хаті малярки одразу впізнала доріжку Равндлейку.

— Як же Ви собі вибираєте місця? — запитала я пані Міку.

— Всяко буває. Часом знайомі порадять, а я вже знаю, хто має смак і інстинкт на мальовничі краєвиди. А часом буває так, що їдемо десь товариством у авті, а я кажу : „Отут мене скиньте, і хай мене хоч вовки з'їдять, а я це місце таки намалюю". Буває, що вже й дощ іде, мені кажуть, щоб ховалася, бо громовиця нас у дорозі застане, а я ще під дощем домальовую і не ладна покинути. А найбільше, звичайно, серцем шукаю таких місць, що подібні до України. Покищо моєю стихією був Вісконсин, бо там такі рівнини і гаї, як у нас, та й не так далеко це від нашого осідку, можна раз-у-раз робити виїзди. Але от одного разу, в минулому році, трапилося мені побувати на Союзівці. „Нема то краще, як на Союзівці", — каже рекляма в „Свободі". На самій Союзівці гарно, алеж там природа вже освоєна, а мені треба дичини, таємниць ...

— Так нічого там і не здобули?

— Де ж таки ні! — енергійно заперечила пані Міка. — От тільки трохи від'їхали в гори Кетскил ... Господи! Та це ж наші Карпати Ні високі, ні низькі, саме вміру! А які там річки, яке казкове каміння! От глянула я на одне місце й кажу : „Тут же неодмінно малював Мороз!" І що Ви думаєте? — Вгадала

В горах Кетскилу Марія Гарасовська-Дачишин зустріла видатного маляра Мороза. Вони часом, разом із іншими мистцями, виїжджали на „мистецькі лови"; кожний маляр вибирав собі місце і казав себе там „скидати", і авто їхало далі, розвозячи малярів по „позиціях" Потім надвечір їх голодних, змучених, „збирали", часом і забуваючи, де той чи інший „сів". Голод навчив їх пакувати в торбину пару сендвічів, а спочатку в пориві надхнення про те ніхто й не подумав.

Мороз тепер уже „перейшов усі стилі" і сам мого себе, і вже малює малощо не абстрактом, але в його мазках стільки змісту і казки Чи не під його впливом, мазки Марії Гарасовської-Дачишин стали тепер значно ширш — раніше вона тоненько „вимальовувала" — і на думку автора цих рядків, тонші штрихи були кращі. А втім, новим мазком пані Марія почала малювати лише недавно, отже, рано говорити, що ще з того вийде.

Зате одного разу малярське товариство проїжджало через широке міжгір'я. Один із малярів спинився для невеликої картини, а тим часом пані Марії блиснула думка намалювати **геть усе.** Цілу панораму на кілька миль, з селищами, полями, дорогами, возом на дорозі горами .. У висліді вийшла чи не найкраща з пейзажних картин Гарасовської-Дачишин що викликає в уяві порівняння не з пейзажем із „Мадонни" Леонардо да Вінчі, як гадає авторка, а радше панораму Ван-Ґоґа „Город" подібну своєю широтою, розмахом, далекосяжністю, але таку відмінну настроєм.

Коли надворі йде дощ, пані Міка малює в хаті квіти чи викінчує деталі на котрімсь із пейзажів. Маляр має свій власний світ і може творити свої власні композиції. Коли, наприклад, з вікна кімнати видно цікавий краєвид але освітлення тут кепське, можна той краєвид успішно перенести на інше, соняшне вікно. Можна навіть малювати „синтетичну" Україну : дерев'яну церковцю з альбому, поставити її між справжні, живі дерева.

Та годі видавати мистецькі таємниці. Досить сказати, що знає їх пані Міка багато-багато, як справжня ворожка-чарівниця.

Гарасовська-Дачишин любить ще й малювати людей. Це вже не так легко, бо справді добрі моделі коштують дорого, а хто ж із укра

їнських мистців може такі гроші мати? Проте, буває так, що цікаві, надхненні лиця належать цікавим, щирим людям, що, не дивлячись на поспіх та клопоти, знаходять час для позування. Так були створені портрети піяністки Люби Жук і співачки Люби Ганущак. Для своєї найбільшої розміром (на жаль, не значенням) картини „Українська Народня Творчість" малярка ледве роздобула на деякий час модель, але деталі (руки, ноги) вже мусіла викінчувати з пам'яті. Дітей же, що символічно уособлюють види українського мистецтва, малярка мусіла, за її висловом, „родити". Навіть килим на сходах мусіла малярка компонувати в уяві, бо не було з чого малювати. Звичайно, це позначилося на якості картини і надало їй статичного, дещо плякатного характеру.

Незакінчений ще портрет митрополита Шептицького обіцяє бути добрим. Цей портрет дуже потрібний для збереження, як історичної пам'ятки про нашого незабутнього Митрополита. Очі, лагідні і разом з тим суворі, наказуючі, спаралізована рука, що простяглась із благословенням, дуже виразні. Лишились тільки деталі одежі, а лице вже сливе закінчене. Пані Марія мала щастя бачити Митрополита Андрія особисто, він їй дав стипендію, і тепер вона щаслива, що може хоч цим відплатити йому за поміч і честь.

Нещодавно, на пропозицію своїх друзів, пані Марія намалювала велику, вузьку й широку картину „Ніч під Івана Купала". Тут, як і у своїх графічних творах, Гарасовська-Дачишин показала, що вона таки **вміє** малювати людей. Це найбільш динамічна і багатомовна картина малярки, що має не один, а кілька сюжетів, сполучених в одне гармонійне ціле. На тлі прекрасних Карпатських гір вихриться танок — аркан. Із-за гори вийшов ланцюг аркана, і не знати, скільки ще їх там, за горою ... Так наче всі гори переплетені тим арканом. На переднім пляні розмаяне вітром і танцем багаття, навколо нього дві пари в шаленім танці, з одного боку — троїсті музики, з другого — „любов" : закохана пара, що її вже навіть танці не цікавлять ... А над усім — місяць, як млинове коло ... Що за краса! Що за динаміка! Ця картина вже продана, а тепер — позичена, щоб піти на виставку в Чікагським Музеї Мистецтва. Шкода суддів, якщо не ця картина здобуде премію, а черговий абстракт незугарних „бітніків" ...

Марія Гарасовська-Дачишин працює настирливо і наполегливо, не шкодуючи свого здоров'я і сил. Життя для неї — не життя, якщо це не творчість. Працює вона щоденно, без винятку, вісім, дванадцять і більше годин, якщо це потрібно. Крім картин і графіки, вона не гордує оформленням наших імпрез, „валентинових" балів, навіть виготовленням запрошень. До всього вона має надхнення, а це — одна з найкращих запорук успіху. Творчість Гарасовської-Дачишин була, загалом, завжди успішна і заохочувала її до дальшої праці над собою.

— Що ж маєте в пляні тепер? — питаюся я пані Міки.

— Запросили мене до Колорадо. Там, як мені розповідають, гори — то мрія маляра. Буду пробувати щастя в нових кольорах. Ніколи ще не брала я теплих і гарячих кольорів, от тепер і спробую.

Отже, бажаємо успіхів і сподіваємось жовто-помаранчово-охрових симфоній.

Видавництво МИКОЛИ ДЕНИСЮКА

повідомляє, що

ВИДРУКУВАНО ВЖЕ X-ий ТОМ

ювілейного 14-томового видання

ТВОРІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

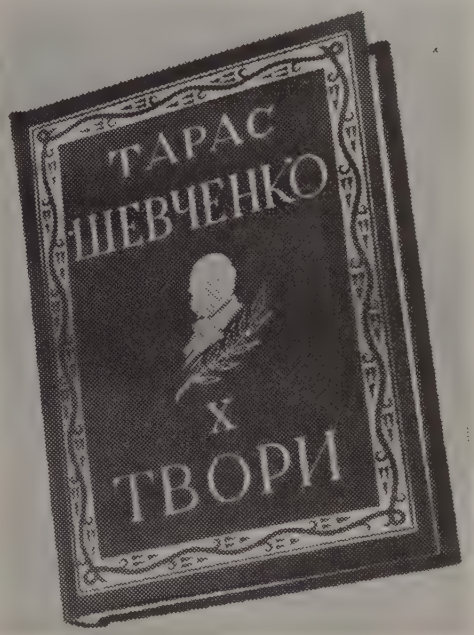

Уже видрукувано 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9 і 10 томи. Решта томів (2, 4, 11, 12, 13 і 14), що їх редагують із новими доповненнями П. Зайцев, В. Дорошенко, Б. Кравців, П. Одарченко та ін., будуть видрукувані в скорому часі. **Видавництво приймає ще нові замовлення на це монументальне видання Творів Тараса Шевченка, що появляється в люксусовій оправі, в імітації шкіри, з позолоченням.**

ЦІНА ЗА ВВЕСЬ КОМПЛЕКТ, 14 ТОМІВ, У ПЕРЕДПЛАТІ ЛИШЕ ДОЛ. 60.00 — НА СПЛАТИ ПО 5.00 ДОЛ. МІСЯЧНО.

Замовлення слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.

2226 W. Chicago Ave. — Chicago 22, Ill., USA

Альбом до Служби Божої на платівках у мистецькому оформленні арт. мал. Оксани Мошинської.

НАЙКРАЩИЙ ДАРУНОК

СЛУЖБА БОЖА

НА ДВОХ ДОВГОГРАЙНИХ HI-FI ПЛАТІВКАХ

Замовлення і гроші (чеком або „моні ордером") слати на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING COMPANY

2226 West Chicago Avenue — Chicago 22, Ill., — USA.

— — — — тут відтяти — — — —

До Видавництва Миколи Денисюка

ЗАМОВЛЕННЯ

Цим замовляю один альбом довгограйних платівок із Службою Божою у виконанні хору церкви св. Варвари у Відні, в ціні 12.00 дол. разом з коштами пересилки. Прошу вислати додаткову платівку з „Боже, вислухай благання" і ін., на що пересилаю ще одного доляра.

Разом пересилаю дол. 13.00.

Моя адреса: _____

_____

_____

ЯК РОЗВ'ЯЗУЮТЬ КОНФЛІКТИ...

(Закінчення з 14-ої стор.)

чатись у процес арбітражу і впливати на рішення. Влада штату може діяти лише як посередник у конфліктах, даючи сторонам поради, щодо процедури і рекомендації для полагодження суперечки.

Не зважаючи на свій приватний характер, інституція арбітражу грає в Америці велику економічну і суспільну ролю. Щороку цей процес відвертає багато страйків і втрату сотень тисяч годин праці, а також труднощі робітничих родин і невигоди громадськости, які зв'язані із страйками. Арбітраж є важливим засобом зміцнення довір'я між робітниками і працедавцями та конструктивним чинником у процесі переговорів у справі колективних договорів.

Успіхи і високий рівень арбітражу у великій мірі є заслугою двох американських громадських установ, які цілком присвячуються цій справі. Це згадана вже Американська Арбіціяція Арбітрів і Національна Академія Арбітрів у Чікаго. Перша з них об'єднує фахівців-арбітрів і на прохання сторін перепроваджує арбітраж або рекомендує їм арбітрів, а також встановлює законні і етичні засади арбітражу. Крім того, Асоціяція публікує вибрані рішення арбітрів, які встановляють важливе джерело прецедентів і досвіду для майбутніх арбітрів і наукових дослідників у цій галузі. Академія Арбітрів, заснована в 1947 р., розробляє наукові проблеми арбітражу і повсякчасно працює над поліпшенням інституції арбітражу.

Треба тут підкреслити, що арбітраж в Америці має характер добровільности. Вийнятком від цього є конфлікти в установах загального громадського користування, які в деяких штатах підлягають обов'язковому арбітражові. Метою цього є швидке полагодження конфлікту і відвернення страйку, який позбавив би населення необхідних послуг.

Добровільний арбітраж є доказам високої демократичної зрілости американських робітників і працедавців, що самі, без ніякого втручання з боку державної влади, розв'язують найскладніші питання індустріяльного життя. Він також є виявом господарської демократії та самоуправи у промисловості.

Варто тут зазначити, що арбітраж відіграє велику ролю в обмеженні колись абсолютного права працедавця керувати своїм підприємством. Сьогодні працедавець не може самовільно зробити на своєму підприємстві жодного кроку, який порушив би права робітників, записані в колективному договорі, або змінив би існуючі умови праці без згоди профспілки. Кожна така спроба працедавця опиниться перед арбітром, що вирішить її в користь робітників.

Арбітраж в Америці є частиною тієї безкровної революції, яка дала робітникам голос у контролі підприємства, забезпечила їм відповідні прибутки, а також розбудила в них почуття людської гідности і свідомість їх ваги в державі.

Д-р Любомир Винар

Максим Кривоніс*)

Максим Кривоніс

Вступ.

Життя і діяльність трибуна української черні 1648-го року, Максима Кривоноса, окутана серпанком історичної леґенди. Мов блискучий метеор, перелетів він через початкову фазу української революції, залишаючи по собі дуже мало удокументованих слідів свого походження і життя. І саме тому реконструкція його особистости та діяльности натрапляє на чималі перешкоди.

В українську історію Максим Кривоніс перейшов, як безкомпромісовий ворог польської шляхти та здібний організатор української черні. Проте українська історіографія не присвятила йому жадної окремої студії, якщо не брати до уваги загальних історичних праць присвячених Хмельниччині, в яких деякі уступи відносяться до військової діяльности Кривоноса та його селянської армії. Це частинне насвітлення козацького полководця спричинилося до доволі односторонніх висновків і тенденційного насвітлення його революційної активности. І так державницька школа нашої історіографії, устами свого основника, В'ячеслава Липинського, засудила Кривоноса, як руйнника козацької державности, протиставляючи йому заслуги української шляхти в будуванні козацької держави. Натомість народницька школа оцінювала Кривоноса позитивно — як народнього героя, найбільшого приятеля українського простолюддя. Цю оцінку задержали до сьогодні радянські історики, видвигаючи самі позитиви його діяльности.

Звичайно, такий підхід наголошування самих позитивних або неґативних рис М. Кривоноса не спричинився до правдивої інтерпретації його життя і боротьби. Правда десь лежала посередині, бож майже кожна історична постать, подібно як теж історичний феномен, має додатні та від'ємні сторінки. Лише в синтезі цих двох „природних елементів" людського життя наблизимося до правдивого насвітлення аналізованого явища. І саме тому завдання цієї історичної монографії є sine ira et studio простежити діяльність Кривоноса, як виразника народніх низів в ідеологічній і мілітарній площинах, і насвітлити його вклад в Українську Революцію 1648-го року, коли то історична доля судила йому відіграти одну з передових роль.

I

Походження і дореволюційна діяльність Максима Кривоноса.

В українській історіографії, публіцистиці та літературі прийнявся погляд про шкотське

* Уривок з історичної монографії „Максим Кривоніс", готової до друку

походження Максима Кривоноса. Цей погляд базувався в основному на анонімному німецькому памфлеті з 1649-го року[1], в якому автор писав, що генерал-майор Кривоніс з походження шкот. Кривоносом прозвали його козаки тому, що він мав кривий ніс, а втім був рішучим і відважним козаком[2].

На основі тієї згадки В'ячеслав Липинський уважає Кривоноса „шотляндським жовніром", який на початку 1648-го року з'явився в Україні та правдоподібно був аґентом протестантських держав. Липинський пише : „І тому, наприклад, враження аґента, якому залежить не на будуванню України, а тільки на зруйнуванню Польщі при допомозі козацького повстання, робить найголосніший провідник революції 1648-го року, жорстокий і неперебіраючий в засобах демаґоґ, полковник Максим Кривоніс...[3] Цю ж саму гіпотезу заступає І. Борщак, додаючи від себе, що Кривоніс був найправдоподібніше аґентом Англії і, ще раз підкреслюючи, що він не йшов на жадні переговори, бажаючи тотального знищення Польщі[4].

Здогади наших істориків мали б ще скріплюватися донесенням шведських аґентів канцлерові А. Оксеншерні про діяльність Кривоноса[5]. Ясно, що гіпотезам наших істориків бракує безпосередніх документів про аґентурну роботу Кривоноса, як також про його шкотське походження. Зокрема важко є називати Кривоноса аґентом Англії, бо на це немає найменших даних[6]. Відносно руїнницького наставлення Кривоноса до Польщі, то тут маємо до діла із загальним світоглядом української черні тих часів, яка зв'язувала з руїною Польщі свої пляни кращого майбутнього, зокрема в аспектах релігійному, політичному та економічно-соціяльному. Знову ж думка, немов Кривоніс шотляндець, прибув 1648-го року в Україну, доволі не правдоподібна. Сумнівно, щоб чужинець — без знання психології селянства і взагалі української черні — за такий короткий час зумів зорганізувати боєздатну селянську армію[7].

Ми не пересуджуємо можливости, що Кривоніс міг походити із шкотського роду. В Польщі й Україні XVII-го віку проживало багато шкотів, які служили в наймлених відділах польського війська або були купцями[8]. Навіть, якщоб його батьки (мати або батько) народилися в Англії і були шкотами, то, одначе, їхній син Кривоніс, на нашу думку, народився в Україні та дуже добре визнавався у внутрішній політичній ситуації, як також дуже добре знав психологію української черні[9].

Натомість існує ціла низка вісток, що вказують на автохтонне Кривоносове походження. І так Ґолінський у своїх записках називає його „купцем із Могилева",[10] а Коховський у „Клімактерах" робить Кривоноса мешканцем Острога і злочинцем, мовляв, „Editione Ostrogiensi dudum ob agitata latrocinia capitalium damnatus"[11]. Донеслася вістка теж про ковальський фах Кривоноса в маєтностях Ю. Немирича на Житомирщині й Поліссі[12]. Маємо збережених декілька листів Кривоноса до ротмістра Корицького та кн. Заславського, в яких він згадував про верчення свердлами очей „його братів". На увазі мав техніку мучення кн. Вишневецького, „ktory w Niemierowie i w drugiem miescie okrutne tyranstwo nad bracia moia porobiel ...."[13]. На основі цієї вістки Грушевський здогадується, що Кривоніс міг походити із священичої родини на Брацлавщині або Київщині[14]. З пізніших років донеслася перекручена вістка, що Н. Волуєвич із литовськими людьми убив під Слуцьком батька Кривоноса[15].

Як бачимо, маємо чимало суперечних вісток що, одначе, сходяться в одному знаменнику автохтонного походження Кривоноса. Тому ми згідні припускати, що Кривоніс народився в Україні та там мав свою родину. Про це свідчить діяльність його сина Кривоносенка, який був козацьким полковником і відомий із численних історичних документів. В кожному разі про юнацькі роки Кривоноса майже нічого не знаємо. Залишилася лише нотатка львів'янина Кушевича, який, на основі оповідання Кривоноса, подає, що він із молодих років брав участь у козацьких морських походах. Кушевич пише : „Змалку вихований у всіх родах морської служби, був на найважчих місцях Геллеспонту і Середземного моря, знайомий з ворогами і океаном. А на Заході був відомий як сміливий і відважний воїн"[16]. На основі цієї вістки слід догадуватися, що в молодих роках Кривоніс козакував і, мабуть, належав до знатніших козаків, бо під Жовтими Водами виступає вже як козацький сотник і посол до польського табору. Тяжко визначити вік Кривоноса в 1648-му році. Якщо припускати, що в цьому році він був уже відомим козаком і мав дорослого сина, то його вік можна оцінювати на 40—50 років життя, а дату народження віднести на початок XVII-го сторіччя в 1600—1610 роки. Свого часу Липинський у праці „Z dziejow Ukrainy" помістив сучасну польську ґравюру-карикатуру „значного козака Кривоноса" з мушкетом. Липинський і Грушевський сумніваються щодо подібности карикатури до дійсного Кривоноса. Проте ця ґравюра є одиноким сучасним портретом Кривоноса; на нашу думку, вона в де

яких рисах має схожість із козацьким полководцем. Наприклад, його вуса і переломаний ніс — через що його назвали Кривоносом або Перебийносом.

Підсумовуючи повищі думки, здогадуємося, що Кривоніс був значним козаком, який брав участь у численних морських походах. Народився в Україні, але перед 1647-им роком міг бути на морській службі якоїсь европейської держави. В 1648-му році Кривоніс проживав на Січі; там і прилучився до Богдана Хмельницького.

Пост скріптум :

В зв'язку з моєю працею про англо-українські зв'язки, 1648—1657 (Визвольний Шлях, 1959) я на днях одержав цікавий лист від п. В. Перебийноса з Лондону, в якому подано деякі відомості про рід Кривоноса (Перебийноса). Пан В. Перебийніс твердить, що він є нащадком роду Максима Кривоноса, який, на його думку, був шкотом і називався Max Campbell. Його мав привезти з 30-літньої війни батько Юрія Немирича, який одружив „молодого полковника" з панною Вовк. З цього подружжя народився син Юрій і донька Марія. Прізвище Перебийніс — Max Campbell мав одержати від наданого йому села Перебийноси, на границі земель Волинської і Подільської, біля Зазулинець. Перебийноси одержав він за свою працю від кн. Острозького й Заславського.

Якщо п. В. Перебийніс документально зможе довести шкотське походження Максима Кривоноса, тоді гіпотезу про українське походження козацького полковника слід відкинути. Наразі того документарного підтвердження немає. Мені довелося простудіювати численний і розгалужений рід Campbell у Шкотії і не вдалося віднайти жадної вістки про полковника Max-a Campbell-a. Був це старинний знатний рід, члени якого займали визначні державні пости в Шкотії.

---

[1] „Gruendliche und denckwuerdige Relation der newlichen Cosaken-Revolte wider die Cron-Polen unter Commando Gen. Chmielnicki als gen. Hauptmann Pultorock Cosaku Obristen und Krziwanos Obristen als vornemsten Hauptern der Cosaken, von Anfang bis zur newlichen (Got sey Lob!) unverhofften Friedens-Composition, so hiebei gefuget und darauf ertheilten Koenigl. Pardon, nach bewusten und zum Theil selbst erfahrnen Umbestaenden kuertzlich verfasset durch einen namhafften Officirer jedoch dabey des Friedens vornemsten Hauptern der Cosaken, von Anfang bis

[2] Ibid., p. 7; „Der Gener. Maior Krziwanos, ein gebohrner Schott, von wegen seiner krummen Nas also von den Cosaken genant, sonst ein resolvirter und verwegener Soldat".

[3] В'ячеслав Липинський. **Україна на переломі 1657—1659,** Відень, 1920, ст. 180.

[4] E. Borschak, „Early relations between England and Ukraine", Slavonic Review, vol. X, no. 28 (1931), p. 144.

[5] Арх. Ю-З. Р., ч. III, т. VI, передмова, ст. 51.

[6] Автор цієї праці займався проблемою зносин Кромвелівської Англії з Україною і докладно студіював сучасні англійські та українські джерела — проте не натрапив на жадні документи, які вказували б на агентурну діяльність Кривоноса. Гл.: L. Wynar, „The question of Anglo-Ukrainian relations in the middle of the seventeenth century", Ukrainian Academy of Arts and Sciences in US, Annals, Vol. VI, No. 3. 4 (21—22), 1958, pp. 1411—1418.

[7] Свої сумніви щодо гіпотези Липинського висловив автор у статті „Походження Максима Кривоноса", **Свобода,** ч. 185 за 1959 р. і в „Проблема зв'язків Англії з Україною за часів гетьманування Богдана Хмельницького, 1648—1657", **Визвольний Шлях,** кн. 10 і 11 (листопад — жовтень, 1959).

[8] Francis Steuart, „Papers relating to the Scots in Poland 1576—1793", Edinbourgh, 1915.

[9] Питання про шкотів в Україні дуже цікаве. Деякі вістки можна знайти в праці Th. A. Fisher-a, „The Scots in Eastern and Western Prussia", 1903 і A. F. Steuart-a, „Scottish influence in Russian history", Glasgow, 1913

[10] „Obral sobie y postanowil pulkownikami nad kozaki Krzywonosa strogiego tyrana, a byl to kupiec z Mogilowa". Цитую за Грушевським, **„Хмельниччина в розцвіті",** ст. 46, прим. ч. 2.

[11] V. Kochovski, Annalium Poloniae ab obitu Vladislai IV. Climacter primus (1648—1655), (Cracov, 1683), p. 47.

[12] Бібліотека Баворовських, рук. ч. 318, арк. 9; І. П. Крип'якевич, **„Богдан Хмельницький"** (Київ, 1954), ст. 109.

[13] Арх. Чарторийських, Ч. 379, с. 58; Грушевський, цит. прим., ст. 46.

[14] Там же.

[15] Академия Наук СССР і Академия Наук УССР — Інститут історії, **Воссоединение Украины с Россией** (Москва: Академия Наук СССР, 1954), том II, Ч. 144, стор. 341.

[16] Жерела, т. VI, ст. 6.

Щойно появився вперше
„ОСТАННІЙ ПРОРОК"
роман ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА
456 сторінок друку. Ціна книжки: у твердій оправі $6.00, в картоновій — $4.50. Видано заходом Ділового Комітету для видання творів Л. Мосендза в Торонті. Жадайте у Вашій книгарні або замовляйте в Діловому Комітеті за адресою:
Mr. M. FEDORENKO, 155 PARKSIDE DR., TORONTO, ONT. CANADA.

ВИЙШЛА З ДРУКУ
поема Олекси Бабія
„ПОВСТАНЦІ"
Книжка має 180 сторін.
Ціна одної книжки $1.75
Поему „Повстанці" можна купити:
Ukrainian Bookstore,
2315 CHICAGO AVE., CHICAGO, ILL. USA.
Книгарні й кольпортери дістануть опуст.

ВИДАВНИЦТВО МИКОЛИ ДЕНИСЮКА

ВИДАЛО ТРИ НОВІ (досі ще не друковані) ОРИҐІНАЛЬНІ ТВОРИ СЬОГОЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Юрій Тис
НА СВІТАНКУ
біографічна повість з життя Марка Вовчка.
Літературна й мовна редакція:
Ст. Риндик та І. Боднарук.
Сторінок 404
Ціна дол. 4.50

Софія Парфанович
ВІРНИЙ ПРИЯТЕЛЬ
(оповідання з життя домашнього кота з ілюстраціями для старших і для молоді)
Літературний і мовний редактор:
А. Юриняк.
Сторінок 208
Ціна дол. 2.50

Галя Лагодинська
ДО СОНЦЯ — ДО ВОЛІ
(Мандрівка юности)
— повість —
Літературна й мовна редакція:
А. Калиновський та І. Боднарук.
Сторінок 256
Ціна дол. 3.00

Рекомендуємо нашим читачам цей гарний комплект нових літературних творів, що відзеркалюють наше минуле, з погідним українським духовим кліматом і благородним серцем української людини. Книжки читаються легко і з зацікавленням.

Усі три книжки видані люксусово (так само, як Твори Тараса Шевченка й Трилогія Богдана Лепкого), в твердій оправі, в імітації шкіри, з позолоченням, у мистецькому оформленні Оксани Мошинської.

Ціна всіх трьох книжок разом дол. 10.00

Замовлення приймаємо також без завдатку на сплати. Книжки висилаємо зворотною поштою.

Замовлення і гроші слати на адресу видавництва:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING COMPANY

2226 West Chicago Avenue **Phone EV. 4-3868** **Chicago 22, Ill., — USA.**

Анатоль Галан

Людина й пес

1

Пан Павло жив майже на околиці міста. За вісім кварталів уже починалися фармерські поля, а серед них — відміряні під лінійку, сіро-білі, асфальтовані дороги.

Через цю близькість природи народилася звичка щовечірніх пішіх прогулянок. Пан Павло загортав у папірець пару сендвічів, брав ціпок і, не поспішаючи, як належить статечній людині, виходив із дому.

Природа заспокоювала, мирила з самотністю. Згадувались інші поля й переліски, де прудкими, пружнявими ногами ходила юність, де в той час усе було наповнене таємничою красою, бож десь розпоряджався Яр-Ярило, і в вінках із конвалій блукали задумані мавки ...

Тепер усе відмінне і там, і тут. Таємничість зникла перед реальними виясненнями, природу причепурила цивілізація, позбавивши її свавільної стихійної сили. Однак, коли кам'яні коробки і пах фабричних димарів лишалися позаду, на душі в пана Павла світлішало, він наче частково повертав минувшину, за якою тужить кожен, хто вступив у другу половину життя.

І ось, ідучи одного разу в сутінках додому, зауважив пан Павло в канавці, біля дороги, цуценятко. Воно мало не більше двох місяців віку, мабуть, дуже втомилося, бо поклало голівку на передні лапи й жалісно повизкувало.

Дивно. Власне, це не було дивним там, дома, де через харчеві труднощі отаких маленьких істот „заносили" в поле і кидали при дорозі: а може, хтось підбере. Тут цього не могло бути. Мабуть, просто викотилося з двору і, гнане інстинктом пригодницьких мандрів, забігло світ-заочі, втратило орієнтацію і тепер ось має свою собачу драму.

Людина схилилась над невдалим мандрівником, узяла його в руки. Маленьке тільце, виразно вовчої масти, гостроморде й холоднувате, довірливо притислося до грудей і перестало скавучати.

„Ну, що ж, — подумав пан Павло, — судилося мені мати нерідну дитину"...

Він примостив зручніше песика за пазухою, і так само не поспішаючи, продовжував свій зворотній шлях до міста.

2

Початок був легкий, зате далі так легко не пішло. Потрапивши в незвичні умови, песик улаштував такий концерт, що зразу застукала в двері господиня.

— Пане, ви завели собі пса? А ви ж знаєте, що в нашому домі псів тримати не можна.

Пан Павло пояснив, у чому справа, але черстве серце не пом'якшало.

— Або викиньте цього пса, або шукайте собі квартиру.

— Викинути? Е, ні, пані, скоріше ви викинете мене, якщо подужаєте ...

Пан Павло був міцної будови, і він зробив такий загрозливий рух у напрямку господині, що вона обернулась на п'яті й зачинила за собою двері.

На щастя, завтрашній день був суботній, і пан Павло, нагодувавши свою знахідку, пішов шукати приміщення. Це не було легко. Слово „з собакою" настрашувало, а крім того, панові Павлові хотілось мати квартиру на першому поверсі, бо виникали незручності для тварини, якщо запхати її кудись на горище.

Врешті проблему було розв'язано. Правда, господар накинув зайву десятку за пса, та що ж поробиш?

У новій квартирі почалося нове життя. Маленький Санчо (так назвав песика його опікун) спочатку поводив себе не дуже чемно, але зчасом порозумнішав, звик до скриньки з пісочком і до того, що господаря весь день не було дома. Але точно о 5-ій годині Санчо сідав на підвіконня і гостро вдивлявся в перехожих. Ось показувалася струнка постать пана Павла, і тоді Санчо зчиняв несамовитий радісний гавкіт, а коли господар заходив до хати, пес обертався в балерину: крутився на місці, лягав догори черевом, підскакував і обов'язково старався лизнути господаря в губи, або в ніс.

— Радий, мій хлопчику? — питав пан Павло. — І я радий. Бачиш, друже, є нас тільки двоє на цьому великому світі, що люблять одне одного, а решта до нас байдужа. Хібащо Микола пожаліє ... Ось ми зараз пообідаємо та підем до нього.

Микола був такий же самотній, старшого віку пан, як і Павло, хоч і відмінної натури. В противагу статечності, той приятель зберіг рухливість і експансивність, усе гостро переживав, починаючи від еміграційських клопотів до обрання нового американського президента. В основному, змістом життя пана Миколи стала допомога близьким у совєтській Україні. Він розшукав там дочку й племінницю, і

кожного місяця висилав їм бодай невеликий пакунок. Казав : хай пам'ятають батька і дядька. Не судилося жити разом, то хоч на відстані будемо рідними.

Пан Павло ставився критично до цього захоплення пакунками й питав приятеля :

— А чи не наробиш ти їм клопоту, Миколо?

— Якого клопоту?

— Такого. Ти думаєш, совєтська влада подобрішала? Мирне співіснування і так далі? Аякже! Десь там є відповідні списочки внутрішніх ворогів народу, себто тих, що мають закордоном рідню, і колись твої пакунки вилізуть боком ...

— Е, Павле, вовка боятись, то й до лісу не ходити. Будь вона проклята, совєтська влада! Зате в дочки вже своя хата, збудована з американських пакунків, а племінниця також не бідує. Людський вік короткий, тож хай хоч поживуть трохи ...

Пан Павло і Санчо повільно йшли вулицями. Власне, ця повільність була удаваною, бо пес із усієї сили тягнув свого господаря, дбаючи про більш динамічні темпи ...

— Санчо, ти хочеш, щоб я тебе побив? Їйбо, поб'ю ...

Розумна морда оберталася назад і наче посміхалась. Пес знав, що то „порожні" слова, що рука господаря ще ніколи, так би мовити, „не осквернялася" бійкою. Може, тому він, цей Санчо, такий зухвалий, тягне і тягне вперед ...

Нарешті квартира пана Миколи. Пес любить і цього приятеля свого опікуна, звичайно, менше, не так віддано. Тільки підскочить і лизне в ніс, виявляючи тим свою симпатію.

— Ну й псище ж у тебе виросло! — каже пан Микола.

І справді, про маленького Санча лишився тільки спогад. Гарна, сильна тварина, наче демонструвала свою красу ... Вуха в неї стирчали, немов два сталеві конуси, шерсть вилискувала чистотою й ситістю, білі, як сніг, зуби нагадували про небезпеку мати з ними конфлікт ...

— Добра собака! — казав пан Микола, який, між іншим, недолюблював собаче плем'я. — Дуже добра!

І це була найвища похвала самому панові Павлові. Борони, Боже, критикувати вірного Санча. Уже всі знають, що пес неперсічний, „вчений", що він прекрасно орієнтується в зелених і червоних світлофорах, самостійно ходить на закупи лише з запискою від господаря. Друг, тільки що не говорить.

— Ти знаєш, Миколо, — каже пан Павло, — чим він мене недавно порадував ... Подав мені води. Їйбогу! Я ліг відпочити. Раптом чую, щось мене штовхає в бік. Розплющив очі й бачу картину : Санчо з кухні прикотив лапою пляшку з содовою водою. А, бодай тобі! І ще: іноді в мене буває поганий настрій. Так, знаєш, згадається все минуле, стане перед очима наше безпросвітне життя, і нападе чорний сум ... Тоді оцей вірний товариш кладе мені на коліна голову й дивиться людськими очима, наче радить : будь мужнім, не зважай на тугу, тримайся!

— Санчо! — сказав пан Павло, — нам пора додому.

І одразу пес підвівся, лизнув руку господаря й приготувався до зворотнього шляху.

Ні, ми не цінимо достатньо оцих наших найбільших друзів. Ми тримаємо їх у будках, іноді ще й на ланцюгу, ми егоїстично використовуємо їхню, я б сказав, праведну любов.

Санчо! Ти дістав ім'я зброєносця безсмертного Дон Кіхота цілком заслужено. Ти навіть гідний імени, яке дається людині. Ти сам — найкраща людина.

Минали дні. Двічі на рік Санчо мав неспокій. Тоді пан Павло водив його на побачення з Фері.

Від Санчо й Фері були нащадки, не зовсім расові, але „під расовість", яких із великим задоволенням розбирали знайомі і незнайомі.

Коли ж у Санча минала романтична пора, він ставав знову відданим другом, і крім опікуна, його ніщо більше не цікавило.

Життя є життя. Хіба скаже хтось, що він має надію на світле завтра? Хіба можна ручитися за людське здоров'я, бодай, на протязі одної доби?

Пан Павло лежав майже без свідомости. Перед очима в нього був туман, а в тому тумані сіро-сталевий, наїжачений пес.

— Санчо, погано мені, мій хлопчику, на кого ж ти лишишся без мене?

Пес завив, а потім схопився, відчинив зубами вікно, як він це вмів, і ринув на вулицю. Цього разу він не дивився на світлофори. Тільки відомим йому інстинктом уникав швидких авт, перестрибував через харчеві і дитячі візки, мчав з усієї сили. І коли добився до пана Миколи, схопив його за полу піджака й жалісно гавкнув.

— Ну, що ти хочеш, песику? Погано? Так?

Пан Микола знав, що собаки ніколи не обманюють. Він одягнув пальто й рушив до приятеля. А Санчо ... Ах, як він його підганяв. Як тягнув за пальто, як радісно скавучав! Наче хотів сказати : та йди ж швидше, телепню, виручай, бо інакше буде пізно!

Ні, пізно ще не було. Лікар дав своєчасний аштрик, хоч і казав, що коли б спізнились а півгодини ...

Санчо торжествував. Санчо тепер невідрив-о дивився на свого опікуна, хотів угадати ого бажання.

— Хлопчику, візьми кошика, а я ось напи-шу тобі записку ...

І вже Санчо стояв із кошиком у зубах, че-таючи тої записки.

„Боже мій, Боже мій, я загубив усе. Бать-ківщину, сім'ю, майже все життя, бо й скіль-ки ж мені лишилося прожити? Але я вдячний Тобі, Боже, за те, що послав мені цю розра-ду, оцю дитину з хвостом ... Збережи її без мене, якщо раніше піду в небуття"...

І знову були веселі дні, прогулянки за місто. На полі пан Павло скидав із Санча ланцюжок і просив його : будь обережним, мій друже, не біжи далеко, уважай на машини ...

Санчо все розумів і неначе хотів сказати : — Не хвилюйся, господарю, я не такий дур-ний, щоб потрапити під машину. Я ось тільки пробігаю трохи та й повернусь до тебе ...

3

Минали тижні і місяці. Санчо вже мав пов-них п'ять років, і ось тоді скоїлось непоправ-не. Ранком, коли Санчо прийшов до господа-ря, він лежав нерухомий, до всього байдужий, не відповів йому, як звичайно, жартом :

— Що ти хочеш, хлопчику?

Пес понюхав холодну руку, якось дико га-кнув і помчав до пана Миколи. Але вже не тягнув його за полу піджака, тільки дивився в очі і жалісно скиглив.

Пана Павла ховали по-американському. За труною їхало п'ять-шість машин, а в машині пана Миколи сидів пес і в нього, на здиву-вання всіх присутніх, капали з очей сльози.

— Санчо, ми підем до мене, — казав пан Микола. — Не бійся, ти матимеш притулок.

Але в Санча, очевидно, були свої думки. Він не турбувався за притулок. Він загубив свою найбільшу любов, і тепер йому все було бай-дуже. Однак, він повернувся з кладовища до пана Миколи, навіть лизав йому руку, відчу-ваючи, що ця рука тепер лишилася в нього єдиною надією на життя ...

Три дні жив у пана Миколи Санчо, а потім зник. Де ж він подівся? Що треба нагодованій і догляненій собаці? Тоді пан Микола поїхав на кладовище й побачив : на свіжій могилі лежав схудлий пес. Лежав, про щось думаю-чи, і лише злегка помахав хвостом, коли по-бачив давнього знайомого.

— Санчо, підем додому!

Пес покірно підвівся й пішов, але за пару днів зник знову. Так було, може, три місяці, і весь час пан Микола мав клопіт із Санчом, відтягаючи його від самотньої могили.

І одного разу, коли пан Микола зауважив на тому горбику сіру шкуру й покликав Санча, він не повернув голови.

Пан Микола підійшов ближче і зауважив вишкірені білі зуби, які наче сміялися над недосконалістю людської любови.

І тоді пан Микола перехрестився та й рушив у свою самотню квартиру, щоб подумати над рацією життя.

Сл. п. ДМИТРО ГАЛИЧИН

визначний український політичний і культурний діяч, помер 26. березня 1961 р. на 66 році життя. Наше видавництво, редакція „Овиду" та всі співробітники складають щирі співчуття Родині Покійного та всім Установам, що втратили в ньому свого провідного члена, а зокрема Українському Народному Союзові та Українському Конгресовому Комітетові Америки.

В. Й. П.

СЕРЕД КНИЖОК

Штундисти-українці в Америці

Дубовий А. „На батьківщині і на чужині". З історії українських піонерів у Норт Дакоті. Накладом Християнського Видавництва „Дорога Правди". Торонто-Чікаго 1957, 8⁰, ст. 79 х 1 неп.

Невеличка це книжечка, але дуже цікава. Це ж історія багатотисячної громади наших селян із Київщини, що, не знайшовши заспокоєння своїх релігійних потреб у зросійщеній православній церкві, стали так званими штундистами й, зазнавши жорстоких переслідувань за свою нову віру від царського уряду, переселилися в далеку Америку.

Автор, син одного з ревних неофітів цієї віри, оповідає про те, як його односельчани й їх сусіди стали штундистами та як люто переслідував їх за це уряд і московське духовенство. Не життя було їм, а мука. І от знайшовся врешті вихід. Жиди, які жили по наших селах, бачачи їхню біду, почали радити їм їхати до Америки, де є повна воля для кожної релігії. Але що ж, як нововірці були людьми здебільшого неграмотними, не мали поняття, де є та Америка, й не відважувалися пускатися в далеку й невідому путь.

Та знайшовся один сміливець, який не побоявся. Це був Харитон Сабарович із Канівщини, який весною 1889 року вирушив до Америки з своєю сім'єю, отримавши від знайомих жидів усі потрібні вказівки. Великі труднощі й перепони мусів він побороти, поки дістався на вільну землю Вашінґтона. За ним посунули й інші канівчани. Прибувши до Нью-Йорку, вони при помочі добрих жидів розшукали німецьких баптистів, а ті допомогли їм улаштуватися. Спочатку відвезли до Луісвілю в Кентуки, де вже оселився Сабарович. Тут помалу повстала ціла колонія наших селян-штундистів, що раз-у-раз приїздили з України.

Нелегко було їм призвичаюватися до фабричної роботи й почали вони питатися, де могли б осісти на землі. При помочі латишів-баптистів дехто переїхав до стейту Теннесі. Там купили фарми й почали плекати кукурудзу та бавовну. Але це землеробам було не до вподоби і от знову при помочі латишів удалися наші нововірці до Вірджінії, де осіли біля міста Норфолк. Сюди почали до них приїздити нові емігранти з України. Але що спочатку й тут життя і праця були тяжкі, то дехто вернувся в Україну і, щоб не стягнути на себе нових переслідувань, перейшов на православіє.

Це трохи спинило було переселенчий рух, але він не зовсім затих. В 1898 р. з Таращанського повіту виїхала велика група штундистів. В дорозі на пароплаві познайомилися вони з американським німцем, який вертався з Херсонщини, куди їздив відвідувати родину. Цей німець порадив їм їхати не до Вірджінії, а до Савт Дакоти, куди й сам він їхав, а вже звідти, перезимувавши й набувши вози й коні, їхати до Норт Дакоти, де можуть отримати безплатно землю, а земля, мовляв, там така сама, як і в Україні : родить пшеницю, ячмінь, жито, овес.

Переселенці послухали того німця й, перебувши до весни в Савт Дакоті, де їм допомагали місцеві колоністи-німці, виїхали до Норт Дакоти.

По трьох тижнях дороги розташувалися коло міста Гарвей. Щастя і тут їм служило. Вони знайшли німців із Херсонщини, з якими могли порозумітися по-українськи, через них познайомилися з кількома українцями, що вже шість років жили в Гарвеї. При їх помочі знайшли вільну, ще цілинну землю в віддалі 30 миль від цього міста.

Перший рік довелося односельцям проживати в примітивних умовах, у землянках, готувати їжу надворі, тощо. На весні 1899 р. великий, 18 миль завдовжки й 10 завширшки, простір творив уже суцільний табір землянок. В 1900 р. прибув сюди з України новий гурт штундистів. Спочатку переселенцям тяжко доводилося, але їм допомагали американські баптисти, завдяки яким вони поволі обжилися, а згодом стали й заможними людьми. Чимало довелося їм витерпіти від різних обманців через свою неграмотність та незнання англійської мови. При різних трансакціях-сплатах боргів у банку, тощо їх безсовісно обдурювано.

В час російсько-японської війни наші земляки добре заробили, бо піднеслася сильно ціна на пшеницю, а врожаї були гарні.

Відтоді стали вони жити в достатках. Замість землянок, побудували модерні на той час хати, комори, стайні, купили все домашнє устаткування, господарські машини тощо.

З року на рік штундистська колонія в Північній Дакоті ставал більшою й заможнішою. Тепер по томки штундистів займають чима лий простір у середущій части Північної Дакоти по обох бока Міссурі. Вони живуть у Килдир (Kildeer) по цей бік ріки й у Ру со (Ruso), Балфорі (Balfour), Кі єві, Бютті (Butte), Бенедікті (Be nedict) та ін.

В перших роках свого перебуван ня на новій батьківщині наші штун дисти довго не приставали до жад ної спорідненої американської цер кви. Витворили вільну євангелицьк громаду, не зв'язану жодною цер ковною організацією. Не признава ли навіть хрищення. Намагалися жи ти за євангелією, як її самі розу міли — бути людьми побожними чесними, справедливими й милосер дними. Помагали один одному, н пиячили, не курили, уникали лайо і поганих слів.

Автор згадує, що коли, приїхав ши до ЗДА й трохи оговтавшися почали вони приглядатися до жит тя й звичаїв американських одно вірців, то не сподобали їх собі. американські церкви їм не подоба лися. А особливо разило наши штундистів уживання американськи ми баптистами тютюну. Оповіда Дубовий, що коли американськи проповідник, не можучи порозумі тися з нашими переселенцями, б не знав української мови, а вон англійської, хотів їм зробити щос приємне й потрактував їх папірос ками, то вони втікали від нього, він не годен був зрозуміти, чому Одна з українських громад вислал була своїх делеґатів до американ ських баптистів, щоб придивитися як вони живуть, як моляться. Аме риканці приняли їх гарно в вели кій кімнаті біля своєї церкви, ал коли під час розмови вони закури ли й напустили повну кімнату дим му то делеґати геть повтікали й не да лися намовити вернутися. Вони ні як не могли зрозуміти, як то віру ючі можуть курити. Дотепер вон знали, що коли людина навертаєть ся до Бога, то найперше повинн покинути курити, пити горілку, го ворити непристойні слова і т. д. Осо бливо були ворогами тютюну, хо терпіли через це багато пересліду вань від царських посіпак, які їх в'язали й силою встромляли їм до уст цигарки.

Отож, побачивши, що американ ські одновірці курять ночами, ві

их просто втікали, вважаючи їх
а невіруючих. Тому уникали й їх-
іх церков.

Для богослужень збиралися за чер-
ою по своїх хатах і там читали
вангелію, співали духовних пісень
молилися. Обрядів ніяких не при-
навали. Провід у цих богослужен-
ях мали старші люди, що вміли
итати. Між ними були справжні
анатики, що вважали свою віру за
айсправедливішу, а свої погляди
епомильними; вони скрізь їх про-
агували, а особливо пильнували,
об до їхніх громад не діставa-
ись якісь інші обряди й перестері-
али перед місіонарями різних аме-
иканських сект. Натерпівшись в
Україні від московських православ-
их місіонарів, що з наказу Св. Си-
оду навертали їх на православіє,
аші штундисти й тут в Америці
кахались самих слів місія і місіо-
ар.

Але зчасом між ними прийшло
аки розбиття на релігійному полі.
увши малоосвіченими й національ-
о несвідомими, почали вони під-
адати під вплив американських
ект. Спершу заімпонували їм ні-
ецькі меноніти, що в 1903 р. осіли
сусідстві з ними. І так постала
крема українська менонітська гро-
ада. По двох роках з'явилися й
двентисти. Потім прибували про-
агандисти інших віровизнань і все
находили собі між нашими людьми
рихильників. Тільки п'ятидесятники
ікого не звербували. З'явилися
ормони, а після них ще інші. І то-
і між нашими людьми постало
правжнє вавилонське замішання.
олись — пише Дубовий — була
дна віра, одна родина дітей Божих,
тепер різні секти її розбивали.
тарші брати вболівали над цим, мо-
ились, плакали, та спинити роздору
же не можна було. Нічого не по-
огли й ревні прихильники винесе-
ого з дому штундизму, з-поміж
ких виходили справжні фанатики,
до про них була згадка вище. Їх
втор називає „пророками".

В Україні штундисти твердо три-
алися своєї віри саме завдяки уря-
овим переслідуванням, які не тіль-
и що не осягали своєї цілі, а, нав-
аки, ще міцніше споювали ряди
изнавців нової віри. А воля віри
Америці, де ніхто нікого не силує
ірити на свій лад, цю єдність, не
в'язану міцною церковною органі-
ацією, розбивала. Цю розтіч улег-
ювала національна несвідомість
тундистів. Через цю несвідомість
они в своїх богослуженнях та й
оза ними вживали російської мо-
и, співали своїх пісень по-росій-
ьки, вважаючи, що з Богом непри-
стойно говорити мужицькою мовою. Коли одного разу автор приніс на богослуження українську біблію й один із штундистів почав уголос її читати, то другий запротестував, мовляв, як можна так грубо понижувати біблію. Боже слово нам треба читати так, як його написали святі Божі пророки і апостоли — по-руськи ...

Вдома й на вулиці наші люди, каже Дубовий, говорили між собою по-українськи, але не могли зрозуміти, що такою самою мовою можна говорити і в церкві.

Національна свідомість із великим трудом прищеплювалася в колонії. Деяку ролю в цьому освідомленні відіграли три галицькі українці, що в 1907 році прибули до колонії. Але що вони все говорили про Русь, а не про Україну, та й газета, яку читали („Свобода"), теж писала про Русь, називала себе часописом „для руського народу" й була органом „Руського Народного Союзу", то через це, каже автор, ми довго не розуміли їхньої мети, не могли ніяк договоритися.

Через тих трьох людей, каже він, національна свідомість промощувала собі дорогу до нашої колонії, але промостити не могла. Проте до 1914 року „Свобода" була майже в кожній родині. Потім люди почали чомусь (чому, автор не каже) виписувати російські газети, але „Свобода" далі приходила до багатьох родин. „І тепер у нас, пише він, чимало родин, які залюбки читають українську літературу, але чимало є й таких, що не читають ні української, ні російської, бо вони взагалі не цікавляться книжкою".

Багато з них забули, чиїх батьків вони сини. Особливо з тих, що покинули колонію і попереселювалися в інші місця. Ця еміграція почалася від 1912 р. і посилилася після першої світової війни. Найбільше виселилося в роках 1930—1940. Був це час тяжкої депресії і люди рятувалися, як могли. В ці роки цілими юрбами посунулися вони на захід, розбрелися по берегах Тихого океану, розійшлися і погубилися. Залишилося в колонії не більше третини.

Багато з тих, що виїхали, зденаціоналізувалися, але більшість ще не відреклася свого народу. В 1902 р. було в колонії 3.000 українців, в 1905 р. — коло 5.000, у 1912 р. — 10.000. Пізніше дуже важко встановити кількість, бо люди поробилися вже „американцями" і при переписі так себе й подавали, а невелика частина записувалася навіть як „руські". Автор каже, що тепер у колонії є коло 7—8 тисяч українців.

Але українцями можна назвати з-поміж них хіба лише старих або старших. Молодь уже цілком зденаціоналізувалася, хоч батьки намагалися прищепити своїм дітям знання української мови. Задля цього засновували курси української мови, та з бігом часу їх зусилля пішли намарне. Курси все ж таки тривали десь до 1920-го року, а після того вже не можна було ніякою силою заставити дітей учитися української мови. „Сьогодні, каже автор, чимало на нашій колонії людей, особливо молодих, які не тільки не знають своєї мови, але й соромляться її, соромляться навіть свого походження, а в присутності чужинців ніколи не заговорять мовою своїх батьків".

Сприяють асиміляції й мішані шлюби. Останніми роками майже половина української молоді поженилися або вийшли заміж за чужинців. Очевидно, в їхніх родинах запанувала англійська мова.

Автор песимістично дивиться на майбутнє. Пройде ще, каже він, 20—30 років і з української колонії і сліду не лишиться. Та це, мабуть, надто оптимістичний погляд. При байдужому, а то й ворожому ставленні молоді до мови своїх батьків повна асиміляція колонії не за горами. Це цілком зрозуміле явище, коли візьмемо під увагу національну несвідомість і неосвіченість перших колоністів, яких навіть віра, що задля неї покинули свою батьківщину, сприяла денаціоналізації. Якби їхні провідники були людьми національно свідомими й освіченими, то й їхня громада, що суцільною масою осіла на землі, напевно задержала б свою національність і до нашого часу так, як українські фармери в Канаді. На жаль, автор дуже скупо говорить про боротьбу за національне „я" колонії.

Релігійна ревність наших штундистів при національній байдужості не врятувала їхніх дітей не тільки від денаціоналізації, але й від байдужости до віри батьків.

З бігом часу зникали помалу всі ті євангельські чесноти, якими відзначалися українські штундисти на батьківщині та в перших роках на американській землі.

Суворі звичаї зникали. Люди, особливо молодші, почали засвоювати той спосіб життя, який вели сусіди-чужинці. Тепер уже й при похоронах, а особливо при весіллях, не придержуються давнішої простоти. Справляють уже весілля „по-американськи", у винаймленій „галі". „Коли б це весілля", каже автор, „по-

бачили батьки й діди, вони не хотіли б бути присутніми на ньому". На похоронах, згадує він, немає тих потішаючих проповідей, які говорили колись наші піонери, немає наших чудових пісень, в яких ми виливали наш смуток за померлих і з яких живим струмком пливла надія, що ми з ними колись зустрінемось у вічній радості. Все минуло разом із нашими першими піонерами, а залишилися мертві, напам'ять вивчені вирази, які не промовляють до душі. Зате витворилися блиск і розкіш: колись похорон коштував 5 долярів, а тепер „найдешевший" 500 і більше. Хто ж хоче себе показати, що він не з простих, то заплатить і 1000 долярів.

„Уся наша молодь", каже Дубовий, „байдужа і до релігії. У церкві вона буває дуже рідко, але щоб не прозвали її безвірниками, шукає такої віри, де б ніхто не боронив їй робити те, що вона хоче. Для цього найкраще підходить їй лютеранська церква".

„Ми тут вільні і ніхто до нас не має жадного права", кажуть молоді. „Ми куримо, танцюємо, п'ємо горілку, влаштовуємо різні забави", себто роблять усе те, чого сахалися їхні батьки й діди.

Разом із добробутом прийшов і духовий упадок, грішне життя. Почалося воно десь коло 1912 р. і триває до сьогодні.

Деякі прояви деморалізації, як зазначує сам автор, помічалися і давніше, ще в 1900 р., коли заможніші, маючи коней, намагалися захопити собі більше подарованих американцями харчів, ніж бідніші, які свого транспорту не мали. Але тоді випадки порушення євангельських настанов були спорадичні. Пізніше стали вони, особливо піянство, частими явищами.

Так, з бігом часу, розкладалася колишня, така міцна своєю вірою і диктованими нею нормами життя, штундистська громада. Не маючи свідомого національного проводу, вона загинула для України, а при своїй чисельності могла б багато для неї зробити. Ми не чуємо, щоб колонія брала яку участь у житті цілої української спільноти в Америці.

Звичайно, годі винувати за це людей несвідомих, але де ж були ті освічені й національно свідомі місіонарі баптизму та інших подібних віровизнань, що так завзято навертали й навертають православних волиняків та буковинців і греко-католиків галичан на свою віру? Здавалося б, що саме на норт-дакотських штундистів повинні були вони передусім звернути свою увагу. Автор згадує тільки про цілий ряд різних проповідників, які відвідували колонію, але всі вони були здебільшого чужинці, москалі або німці, яким байдужа була справа національного буття вірних, — вони хотіли навернути їх тільки до своєї віри.

В колонії є тепер 16 українських церков, чи то пак „молитовних домів"; деякі, як каже автор, досить великі. В м. Києві є три — баптистська, адвентистська й менонітська; в м. Бюті — 5: баптистів, адвентистів, п'ятидесятників, євангеликів, суботників; в містах Ґрейстон, Бенедикт, Макс і Килдир по два (баптистів і адвентистів).

Але в якій мірі вони українські та який вони мають вплив на національне самопізнання вірних, про це в брошурі п. Дубового не говориться. Мабуть, мінімальний.

Взагалі хотілося б значно докладніших відомостей про життя-буття українських штундистів, які 60 років тому оселилися в Америці. Але спасибі авторові й за те, що він дав. Аджеж писав він спогади, а не наукову історичну розвідку. Не зважаючи на невеличкі розміри його кн жки й деякі, мимовільні може, пр галини, вона для нас повна живо інтересу й читається як повість.

Автор згадує, що в американськ українській пресі було свого ча чимало статтей про наших штунд стів, що оселилися в ЗДА, але х тепер про них пам'ятає? — Погр бані в річниках газет чи календар вони властиво так, якби не існу ли. Тим більшу вагу для нас м книжка п. Дубового.

Обов'язком наших істориків ви гнути з забуття все те, що досі н салося про життя українських шту дистів у ЗДА, здобути у ще жив піонерів додаткові відомості й да нам ширшу й докладнішу істор прибуття й оселення на вільній зе лі Вашінґтона наших земляків, пер слідуваних за віру царським уряд

Можна надіятися, що Євангел ського-баптистське Братство не пож лує фондів на видання такої істор

А покищо раджу всім, хто ці виться цією сторінкою з істо українського народу, прочитати к жку п. Дубового. Вона варта наш уваги.

Володимир Дорошенк

Спомин про Ярослава Красника

У Старому Самборі (Зах. Україна.) була свого часу українська футбольна дружина, яка називалася „Верховина". Вона належала до позему галицької „Б"-кляси та змагалася під час німецької окупації за чашу проф. В. Кубійовича. Я ніколи не забуду цього моменту, коли „Сянові" прийшлося їхати до Старо Самбора на важливу футбольну стріч, від якої залежало, хто зак ліфікується до наступної ру Програ означала автоматичну елі націю від дальших розгривок.

З причини перевантаженого чинця перемиський Провід із бол

Юньйори перемиського „Сяну" в 1940 р. Капітан дружини, сл. п. Ярослав Красник, стоїть другий зліва в задньому ряді.

серця вирішив остаточно вислати туди, замість І. Команди, своїх Юньйорів. Юньйори „Сяну", під керівництвом Партики, мали в цьому сезоні досить непересічні успіхи та вважалися одною із кращих команд у своїй клясі. Все ж таки відповідальність була дуже велика, коли взяти до уваги, що „Верховина", підкріплена Я. Шпиталем, підготовлялася справити Туркові та спілці своєрідну несподіванку.

Можна собі уявити здивування самбірської публіки, коли на грище, замість старих, досвідчених ветеранів, вибігли діти. Це розчарування стало ще більшим, коли ці діти виграли змагання у відношенні 3 : 2. Очевидно, в це чудо важко було повірити не тільки „верховинцям", але також самим „сяновикам", як ця радісна вістка дійшла до Перемишля. Ярослав Красник, що був тоді капітаном дружини й виступав на позиції середущого напасника, заграв один із кращих мечів свого життя та, оскільки не помиляюсь, стрілив рішальні ворота.

На жаль, передвчасна контузія коліна перекреслила його надійну футбольну кар'єру. За винятком кількох відокремлених виступів, радше в ролі статиста, Я. Красник уже ніколи не осягнув своєї колишньої форми. А шкода, бо футбольний талант був у нього досить великий, а про це сьогодні мало хто знає. Крім хіба деяких співтоваришів, які разом із ним ставили свої перші кроки на зеленій мураві.

Свідомий свого футбольного сумерку, Я. Красник залишив улюблений футбольний спорт і віддався повністю іншим ділянкам спорту, як напр. столовій ситківці, в якій здобув собі впродовж короткого часу доволі багато слави, признання та успіхів.

На жаль, невідрадна доля припинила й цю його активність, забравши коротке, але повне спортового ентузіязму, життя.

Нехай цей короткий спомин із молодих літ стане скромною квіткою від приятеля на його свіжу чікагську могилу.

Р. Дубляниця

ДОВГОГРАЙНІ ПЛАТІВКИ

801 СВАТАННЯ НА ГОНЧАРІВЦІ (Альбом з 3-ма платівками, 12" Ціна $12.50
802 ДИТЯЧІ КАЗКИ (ч. 1) У виконанні Ірини Лаврівської. 3.95
803 ДИТЯЧІ КАЗКИ (ч. 2) У виконанні Ірини Лаврівської. 3.95
804 КОЛЯДИ — 14 різних коляд — різні хори 4.95
805 УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ У виконанні Хору Верьовки 3.95
806 МИРОСЛАВ СКАЛА-СТАРИЦЬКИЙ — Miro Skala-Staryckyj — тенор з оркестрою 4.95
807 СПІВАЄ КИЇВ — Ukrainian Songs of Kiev, Concert of works by P. Mayboroda 4.95
807 СПІВАЄ ЛЬВІВ — Concert performed by Capella „Trembita" in Lviv, Conductor — P. Murawskyj 4.95
809 УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ З ГУЦУЛЬЩИНИ — Ukrainian Hutzul Songs. 4.95
810 ПІСНІ З УКРАЇНИ 4.95
811 INTERNATIONAL MELODIES — „AMOR" Orchestra. 4.95
812 ВЕЧІР НА СОЮЗІВЦІ — з оркестрою „АМОР" Ukrainian Dance Music 4.95
814 DANCE PARTY — „AMOR" Orchestra 4.95
815 УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ТАНКИ — Anatole Pietri Orchestra, — Buenos Aires 4.95
816 ВЕЧЕРНИЦІ, „Кобзар" з Симфонічною Оркестрою, дириг. А. Рудницький, Фила 4.95
817 КОНЦЕРТ, Хор „КОБЗАР" із Симфонічною Оркестрою 4.95
818 ЩЕ НЕ ВМЕРЛА, Хор „КОБЗАР". 4.95
819 КОНЦЕРТ, Хор „ДУМКА", Нью-Йорк, дир. Л. Крушельницький. 4.95
820 БОГ ПРЕДВІЧНИЙ — Українські коляди та щедрівки у вик. Хору „Кобзар" під кер. А. Рудницького 4.95
821, 822 і 823 УКРАЇНСЬКІ КОЛОМИЙКИ (частина 1, 2, і 3). кожна по 4.95
824 УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ — у виконанні Хору Верьовки (частина 2. 4.95
825 ЗАСВИСТАЛИ КОЗАЧЕНЬКИ... Збірка козацьких пісень. 4.95
851 НАРОДНІ ПІСНІ — у виконанні Ірі Маланюк та Хору св. Варвари, Відень, диригент: А. Гнатишин 4.95
852 ЦЕРКОВНІ ПІСНІ — Церковний Хор св. Варвари, Відень. Дир. А. Гнатишин 4.95
— ПІСНЯ ПРО РУШНИЧОК — (до слів А. Малишка, муз. П. Майбороди) співає: Д. Гнатюк та 11 інших пісень. Пісня про рушничок полонила серця всіх українців у цілому світі. (Число платівки РР10) 4.95
— АЛЬБОМ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ під. дир. Г. Китастого. Шість оригінальних платівок (12 інч.) в мист. оправі, вид. 1949 р. 12.00
— РИМІНСЬКІ МЕЛОДІЇ — вик. муж. квартет „Розвага" з оркестрою М. Шияна. Альбом: три платівки 10", 78 RPM. 4.75
— ТЕНОР І. ЗЕЙФЕРТ — при фортепіяні ЛЮБА СЛЮЗАР. Три оригінальні платівки в мистецькому альбомі 4.75
— АЛЬБОМ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ ім. Т. Шевченка — дир. В. Божик — Шість оригінальних платівок в мистецькій оправі 10.90
— УКРАЇНСЬКА КАПЕЛЯ БАНДУРИСТІВ під мист. проводом Григорія Китастого і Володимира Божика. Альбом: дев'ять платівок 10-цалевих, 78 RMP. 12.00

Усі ці платівки продає
КНИГАРНЯ
при ВИДАВНИЦТВІ МИКОЛИ ДЕНИСЮКА В ЧІКАҐО
Платівки висилаємо негайно по одержанні замовлення.
Кошти пересилки оплачує Книгарня
Замовлення і гроші слати на адресу:
MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING CO.
2226 W. Chicago Ave. — Chicago 22, Ill., USA

Хрестиківка

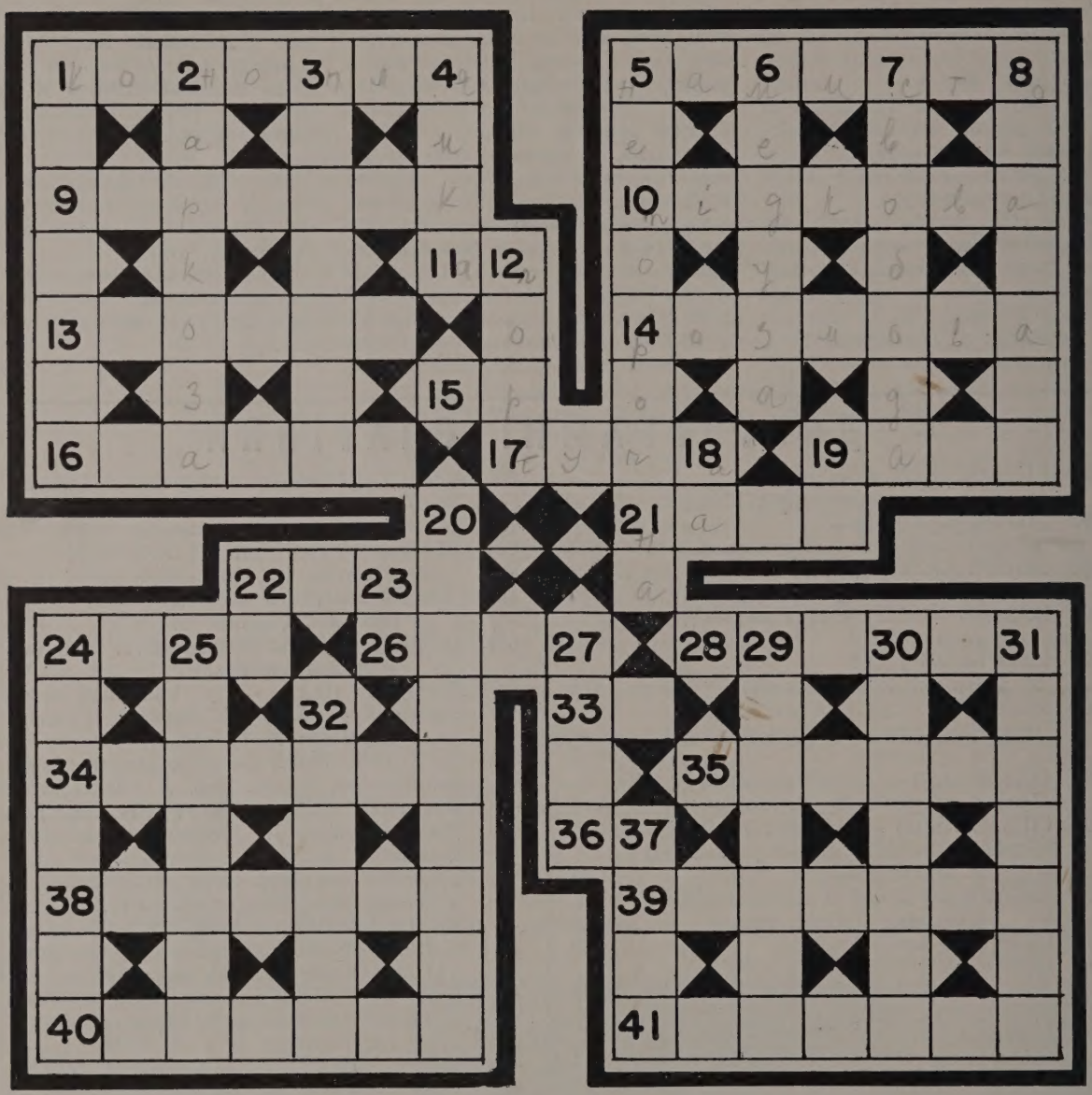

Поземо :

1. Рослина, з якої добувають волокно для пряжі
5. Жіночі прикраси
9. Неживий, померлий
10. Виробляє коваль
11. Вигук
13. Нездійсненна мрія, намір
14. Гутірка
15. Міра поверхні
16. Біблійна гора
17. Злива з громами
19. Голоси в хорі
21. Прийменник
22. Коралевий острів
24. Дерево
26. Вигук
28. Частина вигуна
33. Нота
34. По-теперішньому, поступово, на часі
35. Метал
36. Літун, мистець повітряних боїв
38. Противенство до уваги
39. Напиток (кличний)
40. Прославляємо, хвалимо
41. Стейт в Америці (а - я)

Доземо :

1. Риба Чорного моря
2. Уживають при операціях
3. Жіноче ім'я
4. Мала яма
5. Одне із звернень до Пречистої Діви
6. Потвора у грецькій мітології, яку вбив герой Перзей
7. Найбільший скарб людини
8. Тропічні рослини з смачними овочами
12. Дідько
18. Два однакові голосні звуки
19. Сполучник
20. Країна золота, країна багатств
24. Рослина
25. Дружина
27. Частина обличчя
29. Основоположник єзуїтського чи ну
30. Вина
31. Брак охоти
32. Прилади до ловлення коней
37. Птах

В. В. Ф

НА СПЛАТИ ПО ОДНОМУ ДОЛЯРОВІ ТИЖНЕВО

Повне Видання Творів Тараса Шевченка

Т. I. Поезії до року 1843.

Т. II. Поезії 1843 - 1847 рр.

Т. III. Поезії 1847 - 1857 рр.

Т. IV. Поезії 1857 - 1861 рр.

Т. V. Назар Стодоля. — Різні твори.

Т. VI. Повісті: Художник. — Наймичка. — Варнак.

Т. VII. Повісті: Княгиня. — Музика. — Нещасний. Капітанша.

Т. VIII. Повісті: Близнята. — Мандрівка.

Т. IX. Журнал.

Т. X. Листи.

Редактор тт. I - X — П. Зайцев

Т. XI. Т. Шевченко, як маляр (160 репродукцій малюнків). Автор розвідки — Д. Антонович.

Т. XII. Т. Шевченко в чужих мовах. Переклади Шевченка на інші мови.

Т. XIII. Збірник статтей про Т. Шевченка та його творчість (в тому ще ніде недрукована праця Юрія Клена).

Т. XIV. Бібліографія творів Т. Шевченка та праць про нього. В. Дорошенко.

Перший наклад Повного Видання Творів Тараса Шевченка видав Український Науковий Інститут у Варшаві.
Появилося воно під редакцією окремої Редакційної Комісії в складі:
Голова — О. Лотоцький, секретар — Р. Смаль-Стоцький,
Редактор — Павло Зайцев.
Автори поясняльних статтей і дослідчих праць, друкованих у цьому Повному Виданні Творів Тараса Шевченка:

Антонович Д., Білецький Л., Брик І., Дорошенко В., Дорошенко Д., Дубицький І., Зайцев П., Кордуба М., Кравців Б., Лепкий Б., Лотоцький О., Луців Л., Маланюк Є., Міяковський В., Одарченко П., Сірополко С., Січинський В., Смаль-Стоцький Р., Смаль-Стоцький С. і Чижевський Д.

Другий наклад Повного Видання Творів Тараса Шевченка видає Видавництво Миколи Денисюка напередодні 100-літніх ювілейних святкувань. Повне Видання Творів Тараса Шевченка Видавництва Миколи Денисюка матиме 14 томів, друкованих на доброму білому папері, гарно оправлених в імітацію шкіри, з позолоченням. Ціна за ввесь комплет цього монументального видання лише $ 60.00 на сплати по одному долярові тижнево або по 4 - 5 долярів місячно. За ближчими інформаціями та за ілюстрованими проспектами звертатися на адресу:

MYKOLA DENYSIUK PUBLISHING COMPANY
2226 West Chicago Avenue — Chicago 22, Ill., — USA.

ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА

„САМОПОМІЧ“

2351 W. CHICAGO AVE CHICAGO 22, ILLINOIS.

Телефон: HU 9-0520

Приймає вкладки й дає позички

ПОЗИЧАЮЧИ на авто, на меблі, на задаток хати, на ремонт дому чи ін. платите в Кредитовій Кооперативі „САМОПОМІЧ” лише дол. **48.75** відсотків від дол. **1.000.00** за один рік.

ПРИ ЦЬОМУ коштом **„Самопомочі”** забезпечується позичку до висоти дол. 10.000 на випадок смерти або цілковитої непрацездатности позичальника.

БЕРУЧИ в **„Самопомочі”** кредит на авто і даючи на її забезпечення свій тайтел (право власности) **не потребуєте ручителів.**

ПРИ ЦЬОМУ можете полагодити забезпечення авта від різних випадків.